

Reflectie

*Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis*

13e jaargang nummer 2 – zomer 2016

- In memoriam: priester
Eleonore Kemperink 1951–2016
- Programma Eeuwfeest VKK:
Een greep uit het aanbod
- Eeuwfeestlezing Jacob Slavenburg:
Spring in het licht van de toekomst!
- Ernstig advies Carl Gustav Jung:
Let op uw dromen!

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Inhoudsopgave

Reflectie, 13e jaargang nummer 2 – zomer 2016

- 3 **Woord vooraf** [Paula-Willemijn van Rooijen]
- 4 **De Vrij-Katholieke Kerk in Nederland:** de vkk in een notendop
een overzicht van de uitgangspunten en organisatie
- 5 **'Hyperreflectief' kerk-zijn?** [Aat-Lambèrt de Kwant]
- 6 **Spring in het licht van de toekomst!** Lezing voor het
100-jarig bestaan van de vkk [Jacob Slavenburg]
- 10 **Zingend en dansend naar God:**
Op stap met de dansmeesters, via de Dansen van Universele
Vrede, Paneuritmie en Sacred Dance [Evalidja]
- 13 **In memoriam-artikelen Eleonore Kemperink** [1951-2016]
 - In memoriam priester Eleonore Kemperink
 - In memoriam Eleonore Kemperink
 - De geschenken van Eleonore
- 16 **4 mei en 5 mei:** twee dagen over oorlog en vrede, over angst
en vrouwen, over verraad en veiligheid [Jan Tiernego]
- 17 **En wij werken...** Verlossing bereik je samen of helemaal niet
[Lydia Schaap]
- 19 **'In kwetsbaarheid zit de kracht van zachtheid'**
 - interview met Jan van den Oever [Aat-Lambèrt de Kwant]
 - de boeken van Jan van den Oever [boekbesprekingen]
- 23 **'Let op uw dromen!'** – Een ernstig advies van Carl Gustav Jung
Artikel over Jung en de 'moderne mens' [dr. Tjeu van den Berk]
- 26 **Een greep uit het aanbod:** het Eeuwfeest-programma
[Eeuwfeestcommissie en workshopleiders]
- 29 **Boekbesprekingen**
 - Open geloven: een verantwoording van het christelijk geloof
 - God in de kring van de goden: Griekse tragedies en het christendom
 - Liberaal christendom: ervaren, doen, denken
 - Het kwaad en ik: een zoektocht naar de wortels van geweld
 - Waarom ik christen ben
 - Erfenis zonder testament: filosofische overwegingen bij de tien geboden
 - De orthodoxe ketter, en andere onmogelijke verhalen
- 32 **Boekaankondigingen**

Reflectie is de voortzetting van VK-Visie na jaar-
gang 76, en is het tijdschrift van de Vrij-Katholieke
Kerk in Nederland.

Reflectie verschijnt vier keer per jaar, onder
auspiciën van de regionair bisschop van de vkk
in Nederland.

Colofon

Redactie:

Aat-Lambèrt de Kwant, hoofdredacteur
Mgr P. O. Baaij
Paula-Willemijn van Rooijen, eindredacteur
Redactie-adres:
Stokroosstraat 105, 2565 BL Den Haag
Redactioneel e-mailadres:
reflectie@vkk.nl

Voor abonnementen:

abonnementen@vkk.nl

Penningmeester:

Bankrekeningen:
NL89INSIO732453690 of:
NL85INGB0000302100
ten name van: VKK/CKB

Opmaak en vormgeving:

Edward Koster

Omslagillustratie:

In reflectie op vele eeuwen van gnostisch weten, door Edward Koster

Drukwerk:

Drukkerij Van Asselt te Lemelerveld
Website: www.drukkerijvanasselt.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 17,50 (voor niet-kerkleden).

Toezending van artikelen:

De redactie houdt zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren – zo nodig in overleg met de auteurs – of te weigeren. De inhoud van de artikelen vertolkt niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de VKK in Nederland of die van de redactie. Elke auteur schrijft op persoonlijke titel, tenzij er aangegeven is dat er sprake is van een officieel kerkelijk document.

Kopij:

Sluitingsdatum van kopij voor het herfstnummer: 1 augustus 2016. Het herfstnummer verschijnt eind september 2016.

Officiële informatie:

ISSN 1574-2776
Website VKK: www.vkk.nl

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Woord vooraf

Aan de oproep in het vorig nummer te laten weten hoe de nieuwe lay-out bevalt is ruim gehoor gegeven. Op allerlei manieren kwamen reacties binnen: via de Facebook-pagina, per e-mail, persoonlijk of telefonisch. Geweldig! Onze hartelijke dank daarvoor!

Er zijn veel complimentjes gekomen, wat kleinere op- en aanmerkingen, maar het afdrucken van afbeeldingen onder teksten maakte dat de leesbaarheid behoorlijk onder spanning kwam te staan. Dat vonden de lezers niet prettig, en ook wij waren over dit resultaat niet tevreden. Het idee was leuk, de uitvoering pakte heel anders uit, het was een kleine *ramp*. Dat is dan fijn om als verklaring aan te bieden, maar daar heeft u natuurlijk helemaal niets aan. De uitdaging om de vele nieuwe mogelijkheden voor een lay-out passend te krijgen is fors. Geïnspireerd raken, ideeën genereren en de concepten weer toetsen aan waar *Reflectie* voor staat, het is een proces van zoeken en uitproberen. En soms valt het resultaat in de praktijk domweg tegen. Maar zwemmen leert niemand uit een boekje. Wat mooi is op een computerscherm kan tegenvallen in gedrukte vorm. Dus in deze fase van een nieuwe vormgeving kunnen wij niet alles voorzien of voorkomen. Maar wij stellen onze koers bij naar een beter leesbare en passender uitvoering.

Het is heel fijn als we reacties krijgen van lezers hoe één en ander ervaren wordt. Dat geldt ook voor dit nummer. Als u wilt reageren, heel graag! Dat kan via de e-mail naar reflectie@vkk.nl of via de Facebook-pagina van *Reflectie*.

In dit zomernummer wordt aandacht besteed aan twee actuele gebeurtenissen. Onverwacht overleed op 28 april jl. priester Eleonore Kemperink. Drie bijdragen vormen een kleurrijk *In Memoriam*. Misschien kende u haar niet, of niet goed, maar we hopen dat de bijdragen die haar gedenken u een beeld geven van haar unieke inzicht en talenten.

We blikken vooruit naar het internationale congres *Spring in het licht van de toekomst*, dat begin juli plaatsvindt op het terrein van het Internationaal Theosofisch Centrum in Naarden. Het internationale congres omvat vier dagen met gemeenschappelijke kerkdiensten en diverse activiteiten en workshops 's middags en 's avonds. Het artikel *Een greep uit het aanbod* geeft veel informatie over de inhoud van de diverse activiteiten en workshops. Het meest actuele programma vind u op de website www.vkk.nl.

Daarnaast vind u in dit nummer de lezing *Spring in het licht van de toekomst* die Jacob Slavenburg gaf op 13 februari, de datum van de stichting van de Vrij-Katholieke Kerk 100 jaar geleden. Verder onder meer een interview met Jan van den Oever: *In kwetsbaarheid zit de kracht van zachtheid*, een artikel van Tjeu van den Berk: *Let op uw dromen!* over een ernstig advies van Carl G. Jung, en diverse andere inspirerende bijdragen. En weer veel interessante boekrecensies.

Paula-Willemijn van Rooijen
eindredactrice Reflectie

De Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

De Vrij-Katholieke Kerk in een notendop

Wat is de Vrij-Katholieke Kerk?

De Vrij-Katholieke Kerk (vkk) is een onafhankelijke en autonome kerk. De vkk kenmerkt zich door het begrip 'vrijheid' en daarmee onderscheidt ze zich van alle andere katholieke uitdrukkingsvormen. Ze kent de vrijheid van gebruik en interpretatie van de Heilige geschriften. Het uit zich in haar benadering van de zeven sacramenten, de liturgie, het ceremonieel. Ze is vrij van dogma's. Bovendien staan alle ambten open voor mannen zowel als voor vrouwen.

Zij staat iedereen, die met eerbied het altaar wil naderen, toe om ter communie te gaan.

De sacramenten in de vkk, zoals de heilige communie, de doop, het vormsel, het oliesel bij sterven en de voltrekking van het huwelijk, zijn in principe voor iedereen toegankelijk.

De Vrij-Katholieke Kerk: een kerk van religieuze vrijheid

De vkk biedt mensen die op zoek zijn naar religieuze vrijheid en die rituelen waarderen, de mogelijkheid om deel te nemen aan diensten die zich kenmerken door het mystieke karakter. Ieder mens heeft van nature het vermogen om vanuit innerlijk weten tot bewustzijn te komen. Ritueel en liturgie zijn krachtige elementen om te groeien.

De vkk hecht ook waarde aan denkbeelden uit jodendom, boeddhisme, hindoeïsme, islam, soefisme en bahá'í. Aspecten uit deze en andere richtingen vormen onderdeel van de beleving van de mensen in deze gemeenschap; het geloof in karma en reïncarnatie komt binnen de vkk voor. In de kerk is veel aandacht voor de esoterische en symbolische achtergronden van het ritueel en de liturgie. Naast bijbelteksten worden ook gnostische geschriften gebruikt.

Geen godsdienst boven waarheid

De theosofische gedachte 'geen godsdienst boven waarheid' geeft precies aan waar het in de vkk om gaat. Met elkaar zijn de kerkgangers op zoek naar antwoorden op levensvragen: *wie ben ik, waar ga ik naar toe, wat is de zin van het leven en wat gebeurt er na de dood?* Die zoektocht naar antwoorden is heel persoonlijk. Interpretatie naar eigen inzicht en vrijheid van individuele keuzes worden gestimuleerd en gewaardeerd. De vkk heeft geen binding met Rome en kent geen dogmatische autoritaire visie met betrekking tot levensthema's.

De organisatie van de Vrij-Katholieke Kerk

Het hoofd van de vkk is Christus. De vkk legt nadruk op onvoorwaardelijke liefde, acceptatie en vriendschap voor eenieder. De Vrij-Katholieke Kerk wordt bestuurd door de *Algemene Bisschoppelijke Synode*, met een door de bisschoppen verkozen Voorzittend Bisschop (de *regionaris*) als voorzitter en uitvoerend hoofd.

Al het werk binnen de deze kerk, zowel door de geestelijkheid als de organisten, de bestuurlijke taken en het onderhouden van de kerkgebouwen wordt vrijwillig uitgevoerd. De geestelijkheid ontvangt geen geldelijke vergoeding voor de uitoefening van hun ambt.

In 2003 is besloten ook vrouwen toe te laten tot alle geestelijke ambten, daarmee werd erkenning gegeven aan de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen.

Het Vrij-Katholiek Instituut voor Educatie is het opleidingsinstituut voor de geestelijkheid en organiseert openbare bijeenkomsten voor belangstellenden.

Een overzicht van de Vrij-Katholieke kerkgemeenten in Nederland

Kerkgemeente Amsterdam

◆ St. Gabriëlkerk
Deurloostraat 17, 1078 HR Amsterdam
Eerstaanwezend priester: P.J. (Piet) Standaar; tel. 036-5246426
Secretariaat: mw. G. (Gerda) Baaij; tel. 036-5333025
E-mail: amsterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Arnhem

◆ Onze Lieve Vrouwe en al Haar Engelen
Wagnerlaan 90, 6815 AG Arnhem
Eerstaanwezend priester: vacant
Secretariaat bestuur: dhr. B.H.M. (Ben) Derksen; tel. 026-3235443
E-mail: arnhem@vkk.nl

Kerkgemeente Haarlem

◆ St. Raphaëlkerk
Popellaan 1, 2061 GS Bloemendaal
Rector: mgr. Gert Jan van der Steen; tel. 0521-351077/06-54774547
E-mail: gert@palstar.nl
Eerstaanwezend priester: Arthur Robinson; tel. 023-5323193
Secretariaat: mw. José Robinson; tel. 023-5323193

Kerkgemeente Naarden

◆ St. Michael and All Angels
Meentweg 9, 1411 GR Naarden
Eerstaanwezend priester: P. (Parcival) van Gessel
Telefoon pastoraal: 036-8440174
Telefoon bestuur: 035-6932664
E-mail: naarden@vkk.nl

Kerkgemeente 's-Gravenhage

◆ St. Albaanskerk
Rietzangerlaan 2a, 2566 SV Den Haag
Eerstaanwezend priester: Theo G. M. Mensink; tel. 033-4638665
Secretariaat: mw. Renée Bost
E-mail: den_haag@vkk.nl

Kerkgemeente Rotterdam

◆ St. Franciscuskerk
Gerrit van der Lindestraat 65, 3022 TE Rotterdam
Eerstaanwezend priester: R. (Ronald) Engelse; tel. 0180-313975
Contactadres: mw. J. (Joke) Wolters-Stok; tel. 010-4269528
E-mail: rotterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Utrecht

◆ St. Maartenskapel
Herenstraat 27, 3512 KB Utrecht
Eerstaanwezend priester: F.A. (Frank) Kouwe; tel. 073-6566318
Secretariaat: dhr. Peter Fokker; tel. 030-2899184
E-mail: utrecht@vkk.nl

Kerkgemeente Zwolle

◆ St. Michaëlskerk
Enkstraat 44, 8012 TX Zwolle
Eerstaanwezend priester: mw. W. (Wies) Kuiper; tel. 038-4531384
Secretariaat: dhr. Kees Heuvelman; tel. 038-4224604
E-mail: keesheuvelman@hotmail.com

Kerkgemeente Raalte

◆ Christus Pantocratorkerk
Stationsstraat 21, 8102 EB Raalte
Eerstaanwezend priester: H.P.C. (Chris) de Moraaz Imans; tel. 035-5262742 of 06-54248635
E-mail: raalte@vkk.nl

Extra informatie over kerkgemeente Raalte:

Op zaterdag 12 december 2015 is de Vrij-Katholieke Kerk Raalte opnieuw in gebruik genomen. Voorlopig zal er tweemaal per maand een dienst zijn met een wisselende bezetting van priesters en wel op elke 1e en 3e zondag, beginnend op 17 januari 2016. Priester Christiaan de Moraaz Imans aangesteld om de eerste zorg voor de kerkgemeente op zich te nemen.

'Hyperreflectief' kerk-zijn?

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Willie Wortel, de antropomorfe kraanvogel uit de *Donald Duck*-strips, keek via een soort telescoop vaak in zijn eigen hersenen... een aardige metafoor voor zelfreflectie. Ik moest hieraan denken toen ik een tweetal boeken onder ogen kreeg die reflecteren op het christendom. Onder meer worden dan thema's onderzocht zoals kerk-zijn anno 2016 en de vraag of het christelijk geloof past in onze pluralistische maatschappij.

Voormalig predikant Jart Voortman et al. gaan in het boek *Open geloven* belangrijke en wezenlijke vragen niet uit de weg. Twee eeuwen serieuze wetenschapsbeoefening hebben een aardverschuiving teweeggebracht in het levensbeschouwelijke landschap. Zijn er voor moderne mensen nog wel redenen om te geloven of is geloof alleen maar een zaak van gevoel?

Voortman gaat ook in op ervaringen die niet wetenschappelijk verifieerbaar zijn. Ook wonderen, paranormale ervaringen en nabij-de-doodervaringen gaat hij niet uit de weg. Ervaringen waarover doorgaans in de 100-jarige Vrij-Katholieke Kerk niet moeilijk wordt gedaan en die ook openlijk bespreekbaar zijn, zoals ik dat in de koffiekamers zondags vaak mocht ervaren. Het was ook één van de redenen om destijds lid te worden van een kerkgenootschap waar dergelijke ervaringen (ook reïncarnatie) besproken en gedeeld worden. Natuurlijk gaat het in de vkk om meer dan dat, maar het is goed vast te stellen dat de ervaring hier al heel lang gemeengoed is.

Voorzichtig is er in andere kerken sprake van een kentering; men gaat zich daar realiseren dat ervaringen van gelovigen er wel degelijk toe doen en serieus genomen moeten worden. Voortman heeft dit begrepen en hij wijdt er in zijn boek een heel hoofdstuk aan, maar krijgt tijdens een jaarvergadering van SKEPP, de sceptische vereniging in Vlaanderen, de wind van voren. 'Zulke verhaaltjes geloof je toch niet,' was de reactie van een paar sceptici. Hij had hen een aantal anekdotes verteld die hij kende uit de eerste hand. 'Hier zitten een paar prominente sceptici voor mij,' zegt hij. 'Ze zijn hoogleraar geweest op de universiteit. Maar over wat ik hen vertel, hebben ze direct hun oordeel klaar. Ik ben zo vrij dit een *onwetenschappelijke* attitude te vinden.' En hij vervolgt: 'Niels Bohr is één van de grondleggers van de kwantummechanica.' Een in dit verband belangrijke opmerking van Voortman is: 'De vooruitgang van de wetenschap vloeit voort uit het benadrukken van moeilijkheden. Bohr zegt dat 'als je negeert wat je niet begrijpt, dat dan het begrip van de wereld niet vooruitgaat.' Het is dus zaak om in te gaan op menselijke ervaringen die fundamenteel onbegrijpelijk zijn.'

Je kunt religies en kerken bekritisieren met van alles en nog wat, maar ik vind het wel een goed teken dat de spirituele ervaringen mensen die nog steeds naar kerken gaan, nu serieus genomen worden waar dat eerder niet het geval was. Het gist in de kerken en ervaringen lijken belangrijker te worden dan verstaende dogma's.

Bemoedigend

Voortman refereert voor dit hoofdstuk aan de tv-serie *Wonderen bestaan*, die de KRO uitzond tussen 2003 en 2008. In vijf jaar tijd zijn er 44 programma's gemaakt met ervaringen van gewone mensen, die zeggen: 'Ik heb een wonder meegemaakt.' In zijn boek licht Voortman er enkele uit, maar hij gaat ook in op enkele bijzondere ervaringen uit het pastoraat. Natuurlijk gaat het in de kerk om meer dan ervaringen alleen, maar het is goed vast te stellen dat het ervaringen

zijn die aan de wieg stonden van religies. Boeken als dat van Jart Voortman zijn bemoedigend. Ook *Liberaal christendom* van Jan Offringa, Rick Benjamins en Wouter Slop is zo'n boek dat laat zien dat er binnen de kerken iets aan het bewegen is, hoewel ik met Wolter Huttinga in *Trouw* liever pleit voor de alternatieve titel 'hyperreflectief christendom', waarmee ik weer bij de persoonlijke ervaring uitkom.

Het trof mij dan ook wat (gastauteur) Wilma Hartogsveld schrijft in het hoofdstuk *Liefde* over de ervaringen van Etty Hillesum, die in haar spirituele zoektocht temidden van alle chaos toch openheid en lichtheid vindt. 'En hoewel ze niet religieus is opgevoed beseft dat ze gaandeweg staande blijft door de verbondenheid met God als een inwonende kracht waardoor ze in staat is om boven zichzelf uit te stijgen en waarmee ze angst voor de dood kan overwinnen.'

In haar visie op de liefde komt het 'uitstijgen boven jezelf' ook ter sprake. Liefde kan bevestigend zijn voor het ego. Ware liefde vraagt volgens Etty echter om een doorbreking van dat ego. Dat is geen gemakkelijke opgave, maar een mens die oprecht op zoek gaat naar God als een innerlijke kracht in zichzelf, kan openheid en lichtheid ervaren die boven het ego uitgaat en een liefhebbende houding mogelijk maken.' Begrippen als *ego* en *God als innerlijke kracht* kwamen in het kerkelijk taalgebruik niet of nauwelijks voor en het is een goed teken dat dit nu wel en steeds meer gebeurt. Een mooi citaat nog van Wilma Hartogsveld: 'Als het ego van de troon wordt gestoten, krijgt het juist de kans te leven vanuit een diepere bron.'

Boeken als dat van Voortman et al. en *Liberaal christendom* laten zien dat er sprake is van een bezinning op het kerk-zijn en geloven. Het is niet meer alleen de priester, dominee of theoloog die wijze woorden spreekt, al kunnen ze wel aanzetten tot zelfreflectie en kan er een wisselwerking ontstaan tussen de verkondiging de ervaring.

Het lezen van *Open geloven* is een verademing, een herademing, omdat Voortman openstaat voor de ervaring maar ook excelleert in het serieus nemen van de boodschap van verschillende vormen van geloof in het paranormale om vooral toch onze intuïtie te ontwikkelen. 'Dat je moet luisteren naar je lichaam, dat je tijd moet nemen voor jezelf, dat je moet loslaten, dat ons bewustzijn onderdeel is van een groter bewustzijn, dat tijd een illusie is, dat alles met elkaar verbonden is, dat het ik niet bestaat, enz.' Ik denk niet dat dominees straks op de kansel tarotkaarten gaan uitleggen en zie vkk-priesters dat ook niet doen. Maar wie goed tussen de regels door leest, signaleert wel een herbezinning op thema's die ook door de kerken verketterd zijn en die men heeft laten liggen... Waarmee zij de gelovige met haar of zijn ervaringen in de kou liet staan, met alle gevolgen (zoals het leeglopen van kerken) van dien.

Op naar 'hyperreflectief' kerk-zijn! Het is in dit spanningsveld dat kerken hun weg moeten vinden. Zoals ook de vkk haar weg moet zien te vinden in een veranderd spiritueel landschap. Geen eenvoudige klus! ■

Spring in het licht van de toekomst!

 Jacob Slavenbrug

De titel lijkt een aanmoediging. Maar hoe doen we dat? En wat is het licht van de toekomst?

Als historicus ben ik gewend met het zoeken naar antwoorden op dit soort vragen allereerst naar het verleden te kijken. Als je uitgaat van een evolutie zijn daar veel aanwijzingen te vinden, is er zelfs een bepaald patroon te ontdekken. Het geeft (voor mij althans) vaak inzicht in de human being van nu. Trekken we die lijn door, dan kunnen we al iets ontwaren van de toekomst. Vanmiddag wil ik met u die dingen met elkaar verbinden.

Op de uitgereikte hand-out ziet u een aantal zogenoemde Jezus-woorden, uit verschillende tradities. Ze zijn alle min of meer gelinkt aan het thema: doe vandaag je werk in het hier en nu.

- Jezus zei: *Er was een rijk man met veel geld. Hij zei: Ik zal mijn geld gebruiken om te zaaien, te oogsten, te planten en mijn schuren te vullen met vruchten, zodat ik aan niets gebrek heb. Dit was wat hij dacht in zijn hart. En die nacht stierf hij. Wie oren heeft, die hore.*
- (Jezus zei:) *Zeg je niet: Nog vier maanden en dan komt de oogst? Welnu, ik zeg je: sla je ogen op en kijk naar de velden; ze staan wit, rijp voor de oogst.*
- (Jezus zei:) *Het gaat met het Rijk van God als met een man die zijn land bezaait; hij slaapt en staat op, 's nachts en overdag, en onderwijl kiemt het zaad en schiet op, maar hoe weet hij niet. Uit eigen kracht brengt de aarde vruchten voort, eerst de groene halm, dan de aar, dan het volgroeide graan in de aar. Zodra de vrucht het toelaat, slaat hij er de sikkel in, want het is tijd voor de oogst.*
- Jezus zei: *Het komt niet door het te verwachten; zij zullen niet zeggen: Zie hier, of: Zie daar. Maar het Koninkrijk van de Vader is uitgespreid over de Aarde en de mensen zien het niet.*
- Jezus zei: *Wie de hand aan de ploeg slaat, maar omziet naar wat achter hem ligt, is ongeschikt voor het Rijk van God.*
- De Heer zei: *Als je de werken, die niet in staat zijn je te volgen, achterlaat, dan zul je rusten.*

Het begint met bewustwording: wie je werkelijk bent, waar je vandaan komt, wat je talenten, je handgrepen in dit

Deze lezing is gehouden in Naarden op 3 februari 2016, de dag van het officiële 100-jarig bestaan van de Vrij-Katholieke Kerk

leven, zijn. Wat de zin is van je leven, wat de zin is van het bestaan, van de mensheid, van de schepping. Vrede leren hebben met je Zijn op dit moment. Niet terugkijken naar vroeger. Als je zó in het leven gaat staan, ben je klaar voor een sprong in het licht.

- Jezus zei: *Als iemand niet in de duisternis staat, zal hij niet in staat zijn om het licht te zien.*
- (Jezus zei:) *Vertrouw op het licht zo lang het er is, dan worden jullie kinderen van het licht.*
- De Verlosser zei: *De lamp van het lichaam is het bewustzijn.*
- (Jezus zei:) *Waar je bewustzijn is, daar is je schat.*

Onnoembare en onbeschrijflijke Eenheid

Bewustzijn vloeit voort uit Geest, de totale eenheid van alles, het Al. Hoe moeilijk dat te definiëren is blijkt wel uit een gnostische tekst, Het Geheime Boek van Johannes:

*De Eenheid is soeverein, daarboven is niets.
Hij/Zij is de ware God en Moeder/Vader van het Al,
de Onzichtbare, de Geest, die over het Al is,
die in onvergankelijkheid verkeert
en woont in het zuivere licht,
dat geen ogen aanschouwen kunnen.
Hij/Zij is de onzichtbare Geest.
Men mag Hem/Haar zich niet als goden of
iets dergelijks voorstellen
want Hij/Zij is grootser dan goden,
omdat er niemand bestaat die daar boven is.
Hij/Zij is grootheid, onmetelijke grootheid, eeuwigheid,
schenker van eeuwigheden,
leven dat leven schenkt,
gelukzaligheid die gelukzaligheid schenkt,
kennis die kennis verschaft,
goedheid die goedheid schenkt,
ontferming die ontferming en redding biedt,
genade die genadig is;
niet omdat Hij/Zij (dit alles voor zichzelf) heeft,
maar omdat Hij/Zij het in onmetelijk, oneindig erbarmen
uitdeelt.*

Tot aan de opkomst van de Verlichting had de mens het schier verloren gegane inzicht dat alles wat er op Aarde gebeurde gestuurd werd door kosmische krachten, in oude tijden vaak symbolisch verbeeld door goden en godinnen, krachten die uit de eenheid voortvloeiden. De materie werd gezien als een stolling van goddelijke of geestelijke ideeën; wij zouden in deze tijd zeggen: energieën.

Hermetici en gnostici in Oost en West hadden een diep besef van die onnoembare en onbeschrijflijke Eenheid. Een bron die zelf onkenbaar is, maar toch gekend kan worden aan haar uitstraling. Zoals de zon onkenbaar is in zijn eigenlijke wezen, maar we wel het licht en de warmte en de energie ervan kunnen ervaren, zo zag men sinds mensenheugenis Geest als wat is, wat was en zal zijn, eeuwig, onveranderlijk en onkenbaar, rust en stilte. Dat is het onkenbare aspect van Geest, of Brahman zoals de oude Indiërs dat noemden. Het tweede aspect is dat van de tijdelijkheid, de beweging. De adem die van Geest uitgaat. De Grieken kenden trouwens voor Geest en adem

hetzelfde woord: *pneuma*. Stel je nu voor dat die adem zich verdicht en verdicht en verdicht tot in de uiterste stolling, dat wat wij materie noemen. Dan houdt dat in dat wij allen doordrenkt zijn van die levensadem, van het *prana*, of de *Atem Gottes* zoals Paracelsus het benoemde. Paracelsus was een groot bewonderaar van Hermes Trismegistus en de hermetische geschriften. En deze Hermes zou ooit gezegd hebben tegen zijn begaafde leerling Asclepius 'De mens is een groot wonder', want hij is drager en belichaming van Gods geestelijke adem.

Deze hermetische uitspraak, 'de mens is een groot wonder', werd herhaald aan de vooravond van de Verlichting door het Renaissance-wonderkind graaf Pico della Mirandola. Het was diens leermeester in Florence, Marsilio Ficino, die in al zijn werken de diepe verbondenheid tussen Aarde en kosmos, tussen mens en God benadrukte. Ficino vertaalde zoekgeraakte teksten van de grote wijze Hermes, maar ook geschriften van de neoplatonist Plotinus. Deze klasgenoot van de christelijke mysticus Origenes leerde over de transcendente Ene, de onkenbare Geest.

Uit Geest vloeit *Nous* voort, het Al-bewustzijn. Geest en Bewustzijn zijn de dragers van de Al-ziel. Door de stimulerende bewegende lichtkracht van de *Logos* vloeien uit de Al-ziel de individuele zielen voort. Wij dus.

Nous oftewel Bewustzijn

Plotinus sprak over *Nous*, evenals de gnostici en hermetici. Het Griekse woord *Nous* wordt ook wel vertaald met kennis of verstand, maar dan wordt daarmee niet de rationele kennis en het rationele denken bedoeld. De ouden hadden verschillende woorden voor het rationele denken en het hogere denken, dat wat in mij denkt. Analooq aan oude Indische termen daarvoor gebruikte Blavatsky het Hindoeïstische woord *Manas*. Vaak ook wordt *Nous* met 'Geest' vertaald, maar *Bewustzijn* lijkt mij een veel betere vertaling, die Willem Glaudemans en ik bij de vertaling van de Nag Hammadi-geschriften in het Nederlands ook meestal hebben aangehouden.

Nous, Bewustzijn, is de sleutel tot alles. In een hermetisch geschrift lezen we dat God een vat vol bewustzijn naar de Aarde heeft gestuurd met de mogelijkheid dat we daar ons in onderdompelen:

Hij (God) heeft een groot mengvat met Bewustzijn gevuld en naar beneden gezonden, een heraut aangesteld en deze opgedragen het volgende aan de harten der mensen bekend te maken:

*'Gij (hart), dat daartoe bij machte zijt,
dompel uzelf in dit mengvat onder,
gij (hart) dat gelooft dat gij zult opstijgen tot hem
die het mengvat naar beneden gezonden heeft,
gij (hart) dat weet waartoe gij geboren zijt!'*

Allen nu die de verkondiging vernemen en zich laten onderdompelen in het vat van bewustzijn, krijgen deel aan de Gnosis en worden volmaakt en ingewijden, daar zij bewustzijn ontvangen. Maar wie op de verkondiging geen acht slaan, dat zijn de 'verstandigen', daar zij geen bewustzijn erbij gekregen hebben en daarom niet weten waartoe zij geboren zijn en door wie zij voortgebracht.

Hermes had het niet over de huidige klinische opvatting van bewustzijn, een bewustzijn dat gekoppeld wordt aan onze lichamelijke organen. Pim van Lommel heeft aangetoond dat het bewustzijn niet gebonden is aan lichaamsfuncties maar dat bewustzijn *non-lokaal* is, alomtegenwoordig. En dat wij uitgerust zijn met onze 'antennes' om dat als het ware op te vangen.

De ouden wisten dat reeds. Zij noemden dat het Al. Dat Al-bewustzijn werd onnoemelijke tijden lang door de

mens eerst collectief beleefd. De mens was in de eerste plaats een product van zijn omgeving, zijn stam, zijn ras, zijn kaste, zijn leefgemeenschap. Daaraan was hij dienstbaar. Je zou dus kunnen zeggen dat het Al-bewustzijn zich manifesteerde in de groep en niet direct in het individu.

Van collectief naar individueel bewustzijn

Zo rond 600 voor Christus zien we tekenen van een proces van collectief naar individueel bewustzijn. Boeddha, Lao Tse, Zarathustra, de grote Griekse denkers, de *presocratici* (zij die aan Socrates voorafgingen). De grote doorbraak vindt plaats in het tijdvak van Socrates in de 5e eeuw voor Christus. Socrates spreekt op de *agora* mensen aan die hij aanspreekt op hun persoonlijke meningen, gevoelens, gedachten. Zijn lijfspreuk 'Gnoothi Seauton' of 'Ken Uzelve' stond ook op de tempel van de lichtgod Apollo in Delphi. In dezelfde tijd zien we dat de Griekse arts, Hippokrates, de grondslag legt voor de individuele heelkunde. Hippokrates kwam van het eiland Kos waar een van de grootste Asclepius-centra uit de oudheid is te bewonderen. De cultus van Asclepius staat nog voor het collectieve bewustzijn. Mensen kwamen van heinde en ver om in het heiligdom van deze god der heelkunde genezing te vinden van hun kwalen. Niet in een individuele sessie, maar door de nacht gezamenlijk door te brengen in het *abaton*, een dormitorium waar in de droomslaap de godheid verscheen die de dromers heelde. De volgende dag werd dat bekrachtigd door een gezamenlijke bijeenkomst in de tempel waarin de zieke lichaamsdelen aangeraakt werden met de staf van de priester en werden afgelikt door de begeleidende honden of slangen. Een collectief gebeuren. Hippokrates, die terecht wel de vader der geneeskunde wordt genoemd, introduceerde als het ware de één-op-één-therapie. Waarbij hij en zijn opvolgers gebruik maakte van de kosmische invloeden in het individuele leven van de patiënt. Tot in de Renaissance toe waren heelmeesters ook astrologen!

Nu we het daar toch over hebben, een ander teken van overgang van het collectieve naar het individuele vinden we in de archeologische vondsten uit een ander deel van de antieke wereld, Babylonische kleitabletten uit dezelfde 5e eeuw met persoonlijke horoscopen (de vroegste kan gedateerd worden op 29 april 409 v.Chr.). Voor die tijd werd astronomie bedreven voor het voorspellen van overstromingen of juist perioden van grote droogte, epidemieën, oorlogshandelingen, en wat dies meer zij. Een collectief gebeuren dus. De enige 'persoonlijke' horoscopen waren die van de heersers, zoals de Egyptische farao's, maar dan minder in het belang van hun eigen welzijn, maar het welzijn voor het volk dat ze bestuurden.

Bewustzijn als sleutel tot zelfbewustzijn

Vanaf ongeveer de 5e eeuw voor Chr. is er een groeiend zelfbewustzijn bij de westerse mens. Hij wordt steeds meer verantwoordelijk voor zijn eigen denken, spreken en handelen. En de sleutel daartoe is Bewustzijn. Bo wijst erop dat dit onderwerp bijna niet met woorden te beschrijven is omdat de wereld geen ervaring heeft met de afwezigheid van tijd.

Het leerproces van de zoekende mens is om zich bewust te worden, bewustwording. Dat kan alleen in concentratie en volledige aandacht. Hermes onderwijst zijn leerlingen, en dus ons allen, over de rol van het bewustzijn. Hij heeft het daarbij uiteraard niet over het klinische bewustzijn, zoals dat bijvoorbeeld in de medische wetenschap wordt gebruikt, maar hij gebruikt het gedevalueerde begrip bewustzijn nog in metafysische zin.

Hermes verenigde zich met het totale bewustzijn, het

Al-bewustzijn. Daarom kon hij informatie ontvangen die niet gebonden is aan tijd, ruimte en materie. Indrukwekkend wordt dat beschreven in het eerste traktaat van het Corpus Hermeticum, Poimandres genaamd. Poimandres staat voor Geest. Letterlijk: gnosis van God. Deze openbaart aan Hermes de kennis over het totale Zijn. Laten we even 'meeluisteren'.

Toen ik eens mediteerde over het Zijn, steeg mijn bewustzijn tot grote hoogte, terwijl mijn lichamelijke zintuigen vrijwel uitgeschakeld werden, zoals bij mensen die door slaap overmand zijn na een overvloedig maal of zware lichamelijke inspanning. In die toestand kwam het mij voor, dat iemand van buitengewone grootte, van niet te bepalen afmeting, mijn naam riep en tot mij zei: 'Wat wil je horen en zien en wat ben je van zins te leren kennen?' Ik zei: 'Wie bent u dan?'

'Ik ben', zei hij, 'Poimandres, het Bewustzijn van de volstreekte vrijmacht. Ik weet wat je wilt en ik ben overal met je.'

Ik zei: 'Ik wil het Zijn leren kennen, zijn natuur begrijpen en God kennen. Wat wil ik dat graag horen', zei ik. Hij zei daarop tot mij: 'Onthoud goed wat je wilt vernemen, ik zal het je leren.' Bij die woorden veranderde hij van gedaante, en terstond werd mij alles in een oogwenk geopenbaard en ik zag een onbegrensd schouwspel: alles was licht geworden, sereen en vriendelijk, en bij die aanblik werd ik van verlangen ernaar vervuld. Kort daarop ontstond in een deel ervan duisternis, die zich neerwaarts bewoog. Zij was beangstigend en somber, met kronkelende windingen, zodat ik aan 'een slang' moest denken. Daarop veranderde die duisternis in een vochtige substantie, die onbeschrijflijk woelig was en rook afgaf als een vuur en een onuitsprekelijk klagend geluid voortbracht. Daarop steeg er een ongearticuleerd geloei uit op, zodat ik aan het geluid van vuur moest denken.'

Uit het licht daalde echter een heilig Woord af op de substantie en zuiver vuur sprong uit de vochtige substantie op naar boven; het was licht in gewicht en fel, en actief tegelijk. En daar de lucht (eveneens) licht in gewicht was, volgde deze de (vuur)vlaag: zij steeg vanuit de aarde en het water op tot het vuur, zodat zij daaraan opgehangen scheen. Aarde en water bleven echter in vermengde toestand waar zij waren, zodat 'de aarde' niet van het water te onderscheiden was. Maar zij waren in beweging, omdat de bries van het Woord daar hoorbaar overheen ging. Poimandres nu zei tot mij: 'Heb je ook begrepen wat dit schouwspel wil zeggen?' En ik zei: 'Dat zal ik nu te weten komen.' 'Dat licht', zei hij, 'ben ik, Bewustzijn, jouw God, die er was voor de vochtige substantie die uit de duisternis tevoorschijn kwam. De stralende Logos, die uit Bewustzijn voortkwam, is de Zoon van God.'

'Hoe moet ik me dat dan voorstellen?', zei ik.

'Je moet dat zo opvatten: wat in jou ziet en hoort, is de Logos die van God uitvloeit, maar je bewustzijn is God zelf. Zij zijn immers niet van elkaar gescheiden, want hun eenheid is het leven.'

De openbaring van Hermes

Hermes is aan het mediteren en als zijn bewustzijn overvloeit in het bewustzijn van het Al worden hem onuitsprekelijke geheimen toevertrouwd. Hij ziet een oneindig Licht en hij wordt er als het ware in opgetrokken. Vanuit die eenheidservaring ziet de materiële wereld er heel anders uit. Hermes probeert dat uit te leggen aan zijn zoon: 'Wat moet ik zeggen, jongen? Ik kan niets zeggen. Alleen dit: toen ik iets zag in mijzelf, ongeschapen oerlicht, dat mij opging door Gods erbarming, ben ik boven mijzelf uitgestegen,

en heb ik een onsterfelijk lichaam gekregen; en ik ben niet meer wat ik vroeger was, maar ik ben wedergeboren in het geestelijk Bewustzijn. Dat kun je niet met het blote verstand leren, en je kunt het niet zien met het stoffelijke lichaam. Daarom geef ik niets meer om mijn vroegere gestalte in ruimte en tijd. Ik heb geen kleur meer en voel niet meer op de tast, ik heb geen dimensie meer. Dat alles is mij vreemd. Je kijkt nu wel naar me, jongen, met je ogen, maar wat ik werkelijk ben, bevroed je niet, omdat je met je lichaam staart en je gezicht. Met die ogen word ik niet aanschouwd in mijn werkelijke staat, jongen.'

Als zijn zoon in zijn ontwikkeling zo gerijpt is dat hij iets van de belevingswereld van zijn vader Hermes gaat begrijpen wordt hij door hem in een geestvervoering meegenomen. In die extatische ervaring aanschouwt hij wonderbare zaken:

'Ik zie, ja, ik zie onuitsprekelijke diepten.'

Hermes, die verenigd is met het totale Bewustzijn, antwoordt in volstreekte rust:

'Hoe zal ik je vertellen over het Al? Ik ben bewustzijn.'

Die ervaring wordt nu ook de zoon, al is het tijdelijk, deelachtig. Hij stamelt als het ware:

Ik zie een Bewustzijn dat de ziel doet bewegen.

Ik zie dat wat mij beweegt door een heilige extase.

U geeft mij kracht!

Ik zie mijZelf!

Ik heb de oorsprong gevonden van de macht, die boven alle machten is, en die zelf geen oorsprong heeft.

Ik zie een bron die borrelt van leven.

Ik ben in de hemel, in de aarde, in het water, in de lucht. Ik ben in de dieren, in de planten, in de moederschoot, voor de schoot, na de schoot, alomtegenwoordig.

Die totaliteitservaring vinden we ook in veelvuldig in de mystieke literatuur.

Het Bewustzijn is voor ieder mens een te realiseren vervolmaking van zijn mens-zijn. Het is de sprong in het Licht. Het is het binnentreden in het Koninkrijk. Daarvoor moet je alles eerst los kunnen laten, herboren worden:

- (Jezus zei:) Wie zich aan zijn leven vastklampt, verliest het; maar wie zijn leven prijsgeeft in deze wereld, zal het behouden voor het eeuwige leven.
- (Jezus zei:) Als je niet herboren wordt, zal je het Koninkrijk der hemelen niet binnengaan.
- Jezus zei: Gelukzalig zijn jullie eenlingen en uitverkorenen; want jullie zullen het Koninkrijk vinden; omdat jullie daar vandaan komen, zullen jullie daar ook weer terugkeren.

Het gevecht van verstand met Bewustzijn

De 'verstandigen', die bewustzijn alleen kunnen zien als een klinisch gegeven, verstandigen die door hun denken het gevoel niet toelaten en zichzelf daardoor ook de ervaring ontzeggen, die zullen 'geen acht slaan' op die innerlijke roep. Voor wie het horen wil, die hore, zegt Jezus als hij over deze toestand spreekt.

Hermes zegt dat Bewustzijn 'weldaden schenkt' die beleefbaar, ervaarbaar zijn. Bij de dieren is dat niet het geval. Ook zij hebben bewustzijn, maar dat is nog niet individueel ontwikkeld. Het is een (heel sterk) groepsbewustzijn. Zoals dieren ook leven vanuit een groepsziel en (nog) niet dezelfde mogelijkheid hebben als mensen om die te individualiseren.

Want waar er ziel is, daar is ook Bewustzijn, zoals er ook

ziel is, waar er leven is. Maar in de dieren is de ziel alleen maar leven zonder Bewustzijn. Want Bewustzijn schenkt haar weldaden alleen maar aan zielen van mensen: het bewerkt, dat zij goed doen. In de dieren laat zij het instinct van elk beest afzonderlijk de vrije loop. Maar zij gaat in tegen de instincten die in de mensen tot uiting komen. *Dat komt zo: zodra de ziel in een lichaam komt, wordt zij verminkt door pijn en lust. Dat zijn als het ware de natuurlijke sappen van het lichaam, pijn en lust, die gaan koken als de ziel zich met het lichaam verbindt. In die gloeiende hartstochten wordt de ziel ondergedompeld en verdrinkt zij. Alle zielen nu die beheerst worden door het Bewustzijn, toont zij haar licht, en ze verzet zich tegen de obsessies (van de ziel). Zoals een goede arts het lichaam dat door ziekte wordt geobseedeerd, pijn moet doen als hij een zieke plek wegbrandt of wegsnijdt, zo doet ook het Bewustzijn de ziel pijn als zij de lust uit de ziel verwijderd, de lust die de oorzaak is van iedere zielsziekte. De ergste ziekte van de ziel is de goddeloosheid. Daarna komt de eigenwaan. Met die twee zijn alle andere kwalen verbonden en niets goeds. Het Bewustzijn verzet zich dan tegen de ziel en bewerkt het goede in de ziel, net zoals een dokter het lichaam gezond maakt.* [CH 12.2-3]

Als het verstand niet in dienst staat van het Bewustzijn wordt het redeloos. Zielen van mensen die het Bewustzijn niet als stuurman ontvingen, (hebben) hetzelfde lot als de zielen van dieren. Het Bewustzijn laat hen betijen en geeft hen over aan de irrationele begeerten, waartoe zij zich laten meeslepen door een onweersaanbare drang. Als dieren razen zij en begeren zij redeloos zonder ophouden, zij krijgen maar niet genoeg van het boze.

De mens is ooit met het Al-bewustzijn verlicht maar dat kwijtgeraakt op de lange, lange weg door de manifestaties van ziel en stof. In de huidige evolutiefase – en daar bedoel ik mee de evolutiefase van miljoenen jaren die deel uitmaakt van een keten van evoluties; niet alleen bij illustere esoterici uit ons verleden als Blavatsky en Steiner is dat te lezen, maar ook in de bevindingen van huidige onderzoekers naar de natuur van de mens en kosmos zoals Rupert Sheldrake – in deze evolutiefase dus is er sprake van een groeiend stoffelijk bewustzijn en een afnemend geestelijk bewustzijn.

Dat lijkt negatief maar is dat geenszins. In de tijd dat 'de mensen nog met de goden wandelden' was het bewustzijn van de mens collectief. Het was ook een beperkt bewustzijn, omdat het geestelijk bewustzijn als het ware het enige voorhanden was. In deze paradijselijke toestand had de mens nog in zich het intrinsieke weten van goed en kwaad. Had hij immers niet gegeten van de boom van gnosis? Het ge-weten was nog een zuiver weten.

Maar als het bij deze paradijselijke toestand gebleven zou zijn zou er nooit sprake zijn van groei, van een uitbreiding van het bewustzijn. In de paradijselijke toestand zweefde de mens als het ware over de Aarde. Van die Aarde hoefde hij in eerste instantie niets te weten, want wat nodig was dat hij wist, lag opgeslagen in zijn intuïtie. Langzamerhand echter raakte de mens meer betrokken bij de Aarde en haar materie. Hij ging zich allengs meer bewust worden van deze materie. Hij ging er als het ware mee 'spelen'. Dieren werden gedomesticeerd, landbouwwerktuigen werden ontwikkeld, etcetera. Heel langzaam groeide er een zelfstandig denkvermogen. Het begin van de individualiteit van de mens. Dat alles ging wel gepaard met een steeds grotere versluiering van het geestelijk bewustzijn. Het innerlijke intrinsieke weten van goed en kwaad vervaagde en de moraliteit kwam in gevaar.

Op dat omslagpunt in de geschiedenis zien we de archetypen van de goddelijke wetten die bij de mens gedeponeerd worden. Bekend is het verhaal van Mozes. Maar ook in de Babylonische cultuur bijvoorbeeld is daarvoor een nauwe parallel te vinden. Een zuil uit achttien eeuwen voor Christus laat een groot aantal Babylonische wetten zien, nauwkeurig ingegrift. Daarboven is een afbeelding zichtbaar van de Babylonische vorst Hamurabi die de wetten ontvangt van de god Marduk. Als het innerlijke weten vervaagt, zijn er uiterlijke wetten nodig om de mensheid in een zeker gareel te houden en daarmee de mogelijkheden tot ontplooiing open te houden. Oude wijzen uit Oost en West riepen door de eeuwen heen de mens op tot bewustmaking van het innerlijke weten, waardoor de uiterlijke wetten hun noodzaak gaan verliezen.

De sprong in het licht van de toekomst

De versluiering van het geestelijk bewustzijn zette zich aanvankelijk onverminderd door. De mens raakte als het ware steeds verder 'van God los'. De materie wordt de nieuwe god. Maar op het dieptepunt van de materie, de stof die door de wetenschap tot in iedere milifractioneel ontleed is, wordt een jakobs ladder naar boven zichtbaar. Voor het eerst sinds eeuwen zien we de beperking van de huidige manier van wetenschap en het omgaan met onze omgeving aan het licht komen. Daardoor kan er meer licht invloeien. 'There is a crack in everything, that's how the light gets in' zong de Canadese bard Leonard Cohen voordat hij kok werd in een boeddhistisch klooster. In dat licht voelen we de verbondenheid met onszelf, met de aarde, met de kosmos, met Geest. Dat is het eigenlijke Zelf-bewustzijn dat de uitstraling is van het Al-bewustzijn. Het Al-bewustzijn transformeert zich meer en meer van een collectieve beleving naar een individueel zuiver weten. Zo is er sprake van een bewustzijnssprong in het Licht. Wie het vatten kan, die vatte het ...

Over de auteur

Jacob Slavenburg (1943) vertelt over zichzelf: ik ben geboren in Gorinchem en al vroeg gaan werken in het bedrijfsleven en heb op latere leeftijd mijn studie weer opgenomen. In 1986 behaalde ik mijn doctoraal in de cultuurgeschiedenis. Tijdens mijn studie godsdienstgeschiedenis kwam ik in aanraking met de spectaculaire vondst bij Nag Hammadi uit 1945 die eind zeventiger jaren bekend werd door een eerste integrale vertaling in het Engels. Ik studeerde af in de 'Gnostica' (zoals mijn bul het letterlijk aangeeft) bij professor Roelof van den Broek, de opvolger van de legendarische professor Gilles Quispel. Ik zette mijn baan in het bedrijfsleven om in een agentschap om tijd en gelegenheid te hebben me verder te verdiepen in de gnosis. Zelf niet kerkelijk grootgebracht beroerde de gnosis de vezels van mijn ziel. Vooral de visie op de man uit Nazareth, die mij altijd heeft geïntrigeerd, sprak mij aan. Vanaf mijn vroegste jeugd heb ik een weten gehad dat de geschiedenis zich anders heeft voorgedaan dan wat ik er op school over leerde en wat ik in kerkelijke milieus daarover vernam. Ik begon over de gnosis te schrijven. In 1989 verscheen mijn eerste boek *De geheime woorden*, over de geschiedenis van de gnosis. Het boek kende vijf drukken, iets waar ik toen zelfs niet van kon dromen. Na dit debuut volgde in rap tempo een aantal andere boeken, studies, artikelen en interviews. Meer informatie op www.jacobslavenburg.nl, er is een aparte pagina van alle verschenen boeken.

Zingend en dansend naar God

Op stap met de dansmeesters, via de Dansen van Universele Vrede, Paneuritmie en Sacred Dance

✦ Evalidja, vrouw met liedjes

*Een nieuwe dag breekt aan
heb je zin om op te staan?
Nieuwe kansen, van vreugde dansen
Ben je klaar?
(uit: Lied voor de Lente)*

Ik zou jullie als lezers met een bekend lied uit de joodse traditie zingend willen groeten: 'Shalom Chavarim, de God in mij, groet God in jou....'
Kunnen jullie muziek erbij horen? Mensen zien die daarbij simpel een stap maken en naar elkaar buigen?

Dat nu zou het begin kunnen zijn van één van de Dansen van Universele Vrede, gebaseerd op sacrale teksten uit de belangrijkste wereldgodsdiensten en spirituele tradities zoals bijvoorbeeld de natuurvolen. De Dansen van Universele Vrede staan ook wel bekend als soefi-dansen en de laatste jaren zijn allerlei uitspraken van Yohusha, de Meester Jezus, zoals hij zich in het Aramees uitdrukte, een belangrijk onderdeel hiervan. Daarover later meer.

Maar misschien danste je wel mee bij de laatste zomercongressen in 2003 en 2004. Met het komende congres is er opnieuw gelegenheid om kennis te maken of om de kennismaking te hernieuwen. Graag vertel ik in dit artikel iets over de grote waarde en de rijkdom van het sacrale dansen.

Dans is van alle tijden

Er bestaan prachtige beelden van de dansende god Shiva, Nataraja. Niemand minder dan onze eigen heengegane priester Johan Pameijer noemt Shiva in het artikel (en vast ook wel in zijn boeken) dat in VKvisie van maart 1999 verscheen met als titel: *De Dans van Christus*: 'De onbekende auteur van de apokriefe Handelingen van Johannes waarin over de dans wordt verteld, voert een zeer mystieke Christus ten tonele, een ongrijpbaar wezen dat als de zon danst in de krans van zijn twaalf apostel-planetten.'

Iets verder in het artikel: 'Als enige auteur van christelijke origine sleept hij ons mee in de kosmische dans. Dans en bewegingsritme behoren tot de oudste uitingen van lichaamsmuziek. Op menselijke maat geven zij de dans weer van planeten om sterren, van zonnen om hun centrale middelpunt, van stelsels rondom stelsels. (...) Ritme is de grondslag van het leven. Waarom zou Jezus dan niet gedanst kunnen hebben? (...) Zijn dans met de discipelen drukte het algemeen menselijke heimwee naar hereniging met God uit.'

Jezus danst

Annine van der Meer schrijft in haar boek *Van Sophia tot Maria* het volgende: 'Het extatisch zingen en dansen hoort tot de uitingen van Jezus, de binnenkring van gnostische leerlingen en van de oergemeenten in het algemeen. Je herkent Sophia.' (blz.222/223). Dat concludeert Annine na de volgende hymne:

Hij begon een hymne te zingen en zei:
de genade danst;
fluiten wil ik, laat allen dansen. Amen.
Het getal acht zingt met ons mee. Amen.
Het getal twaalf zingt met ons mee. Amen.
Die niet danst, begrijpt niet wat er gebeurt.....
Ik wil mooi maken en ik wil mooi gemaakt worden. Amen.
Ik wil één worden en ik wil één maken. Amen.....
Wanneer je gezien hebt wat ik doe, zwijg over mijn mysteriën.
Moge het Woord de Wijsheid kennen.

In het artikel van Johan Pameijer tref je de volledige hymne aan die Jezus, al dansend met zijn leerlingen, zong. Bij Annine is dat deels opgenomen.

Sophia, Vrouwe Wijsheid, Asjera of El Shaddai in de tijd van de Eerste Tempel, waar gedanst werd, dat alles komt meer en meer voor mij tot leven als ik luister naar Margaret

Barker en Annine. Zij waren in juli 2014 een heel weekend op het IRC aanwezig: lezingen in de Besant Hall en zondags bij de Mis in de kapel in Naarden. Daar was 's middags een mooi samenzijn met hen en tot slot dansten wij de dans *Shaddai*.

Heilige dans

Sacrale dans is van alle tijden en in onze westerse wereld zijn er nu binnen zo'n honderd jaar diverse vormen ontstaan. Rudolf Steiner heeft met de *antroposofie* veel geestelijke vernieuwing gebracht, zoals de Vrije School, de biologisch-dynamische landbouw, bouw- en geneeskunde en de euritmie. Euritmie wordt ook als therapie gebruikt. Ik begeleidde een poos 'in ontwikkeling gestoorde kinderen' hiermee. Bij een euritmie-uitvoering door een euritmisch dansgezelschap is het sacrale heel erg zichtbaar en word je meegenomen in een wereld van prachtige dansbewegingen, klank, kleur en harmonie – de geestelijke wereld. Dat gebeurt ook bij deelnemen aan de *paneuritmie*, een serie dansen die Omraam Michaël Aïvanhov vanuit Bulgarije meebracht naar Frankrijk.¹

Paneuritmie

Ik leerde de dansen in ons eigen land kennen via de *Universele Witte Broederschap*. Aïvanhov was een discipel van Beinsa Douno (Peter Deunov), een belangrijke spirituele meester (1864–1944) die in Bulgarije vanaf 1901 een *Nieuwe Tijd* aankondigde. Hij vormde een gemeenschap ten oosten van Sofia, midden in de natuur en hield 's ochtends vroeg zijn lezingen. De 'broeders en zusters' van deze gemeenschap, 'De Universele Witte Broederschap', hebben een pure levensstijl afgestemd op Gods kracht, zijn Scheping, de krachten van de Natuur en de Engelen, de geeste-

lijke wereld. De Zon neemt daarin een centrale plaats in; de gemeenschap had de naam: 'Sunrise' (Izgreve). Hoe belangrijk Beinsa Douno is – er zijn veel parallellen met Steiner – werd mij vorig jaar duidelijk toen ik een lezing bijwoonde van de antroposofische cultuurfilosoof en schrijver Harrie Salman over de Europese cultuur als ontwikkelingsveld tussen Oost en West. Tot mijn verrassing bleek deze filosoof helemaal thuis te zijn in de paneuritmie die gedaan wordt op een heel oude krachtplek, al bekend in de tijd van Atlantis: het Rila-gebergte.

De paneuritmie dansen en zingen

Net als bij de dansen van Gurdjieff (1866–1949) en bij *T'ai Chi* is er een vast patroon. De dansen worden vanaf de lente tot aan de herfstequinox in tweetallen buiten gedanst, zo mogelijk met de eerste zonnestralen.

Ik deed deze voor het eerst in Nederland (was als vrouw gekleed in een pasteltint, de mannen waren in het wit) en later in Schotland, Frankrijk en Bulgarije. Er wordt bij gezongen en er hoort heerlijke vioolmuziek bij van Beinsa Douno, het liefst 'live'. Midden in de Schotse natuur was er begeleiding door twee Bulgaarse musici. Ik bleef er hier in een park en op de Hilversumse heide mee doorgaan met de muziek op een cassettebandje. Het was een voorrecht toen ik ze in 1994 mocht meedansen in Bulgarije in een park in Sofia, met directe volgelingen van Beinsa Douno. Zo leerde ik zelfs een beetje zingen in het Bulgaars.

De titels van de bijbehorende liederen – achtentwintig in totaal – zijn veelzeggend. De eerste tien zijn gewijd aan de lente: van *Awakening* (waarbij je een kelk maakt met je hogere chakra's) via *Reconciliation* (van dualiteit naar de liefde van het Christus-centrum in het hart) naar *Ascending*, *Liberation*, *Purification* en *Flying*! Wat een vreugde en herkenning toen ik vorig jaar ontdekte dat er nu een website bestaat. Ik waande me even in die bergen van Rila. Wat een helende kracht: hier dansen engelen mee. Maak zelf dit uitstapje eens en ga naar de prachtige site: <http://www.paneurhythmy.us/>. Hieronder alvast de Nederlandstalige tekst van *Awakening*, ontwakten:

*Dit is de eerste lentedag,
dag van vreugde, dag van lach
brengt ons liefde, kracht en vree
en brengt een heel nieuw leven mee.*

Over de auteur

Evalidja van Woerikom, vrouw met liedjes (1942), vertelt over zichzelf: vanaf 1980 heb ik geregeld in spirituele gemeenschappen de verbindende kracht mogen ervaren van muziek, zang en dans (met name in Findhorn). En ik leerde leven met Moeder Natuur, meer en meer in mijn kracht te gaan staan. Dit is een proces van heelwor-

ding met Het Lied als Leidraad. Dat kunnen eigen liedjes zijn of van anderen en vaak van de *Dansen van Universele Vrede*. Deze liedjes en de dansen deel ik graag met anderen om zo aan Vrede en Vreugde op onze planeet bij te dragen, om zo deel te mogen hebben aan de Scheppingskracht van het Al.

Sacred Dance

In Griekenland ontdekte Bernard Wosien (1908–1986), die theologie studeerde, het kruis in de choreografie van Griekse volksdans. Hij brak zijn studie af om zich hele-

maal aan de dansen te wijden. Door zijn verblijf in de Schotse Findhorn-gemeenschap heeft *Sacred Dance* de wereld veroverd. Zijn werk wordt nog altijd voortgezet door zijn dochter Gabriële.

“eet, bid en dans te samen”

Wosien gebruikte vele soorten volksdansen voor een diepere beleving en maakte prachtige meditatieve dansen die ik met hem heb mogen dansen. En daardoor ontvouwde zich een diepere dimensie in de muziek van Bach voor mij. Wosien werkte indertijd met cassettebandjes; tegenwoordig zijn er cd's. Op internet is er uitgebreide informatie.

Dansen van Universele Vrede

Allerlei vormen van sacrale dansen zijn sinds 1980 een deel van mijn leven geworden, maar de *Dansen van Universele Vrede* zijn mijn 'spiritual practice'.

Ze hebben een heel aparte plek in mijn hart gekregen. Enerzijds door de eenvoud ervan, anderzijds door de rijkdom van al die verschillende religies, culturen, spirituele stromingen. Net als bij de paneuritmie wordt er gezongen en is er 'live' muziek. Door simpelweg het zingen van de mooie gewijde teksten kan ik deze Vredesdansen waar ik ook ben delen.

Dansen van Universele Vrede zijn meditatieve kringdansen waarbij al dansend 'sacred songs' en mantra's gezongen worden met begeleiding van 'live' muziek: meestal gitaar en trommel. Zangtekst, melodie en bewegingen zijn

makkelijk aan te leren, waardoor deze vorm van sacrale dans voor velen toegankelijk is.

De dansen zijn gebaseerd op het werk van Samuel Lewis (1896–1971), een soefi- en zen-meester uit San Fransisco. Tegen het eind van zijn leven ontwikkelde hij de 'Dances of Universal Peace' om spiritualiteit, concentratie, diepgang en vreugde met elkaar te verbinden. Hij deed dat vanuit de visie: 'je hart uit te drukken ter meerdere glorie van God, ter verheffing van de mensheid en ter zelfrealisatie.' Inmiddels zijn er door andere dansleiders nieuwe dansen bijgekomen, 'uit de kosmos geplukt', zoals de voorspelling was. Noor Helweg-McGuigan bracht ze vanuit de VS naar Nederland en wereldwijd wordt er voor Vrede gedanst. Internationaal bekende dansleiders bezoeken Nederland regelmatig, ieder met een heel eigen sfeer. De ene dansleider met een sterke band met India, een andere doet ons bijvoorbeeld iets van Hawaii beleven. Daarbij is het door de aanwezigheid van meerdere musici ook een muzikaal feest. Wil je er zelf getuige van te zijn, dan nodig ik je uit om de Engelstalige site te bezoeken en eens te kijken naar enkele video's bij Dances of Universal Peace – Path of Healing. Website: <http://www.dancesofuniversalpeace.org>. Het is een heel uitgebreide site met mooie voorbeelden.

Saadi: Neil Douglas-Klotz

Een bijzondere dansleraar is Saadi, de soefi-naam van Neil Douglas-Klotz, de auteur van o.a. *Gebeden van de Kosmos* en *Verborgen Evangelie*. Hij geeft wereldwijd lezingen en workshops over de Aramese benadering van de woorden van Jezus. De allereerste keer toen ik het Aramese *Abwoon d'bwasmaya* (het Onze Vader) hoorde raakte mij dat diep. Nu hij dit voorjaar na vele jaren weer eens een workshop kwam geven over de Aramese Jezus, sprak het voor mij vanzelf daar aan mee te doen. Het thema dit keer: *The Aramaic Jesus and the Sufis: Shared Paths of the Heart*. Hierover zal ik graag iets delen in een volgend nummer. Misschien heb je dan inmiddels gekeken naar een website of een video. Misschien heb je al deelgenomen aan enkele dansen op het aanstaande Eeuwfeest in juli.

Ik sluit af met de wens waarmee wij danssessies besluiten: *May all beings be well, may all beings be happy! Peace, peace, peace!*

Samuel L. Lewis in actie

Noten

- 1 Bulgarije was altijd al een brug tussen Oost en West. Diverse stromingen van filosofie en spiritualiteit vonden hun oorsprong in de hoofdstad Sofia (wijsheid). Hier was een lange traditie van onderwijs, scholing en inwijding in bijvoorbeeld *Orpheusmysteriën*.

In voormalig Thracië, een gebied dat Europees Turkije, het zuiden van Bulgarije en het noordoosten van Griekenland bestrijkt, vestigde Beinsa Douno zijn school van esoterische wijsheid.

Maar Bulgarije is vooral de plek van de *Bogomielen* (de geliefden van God – 'Bog' betekent 'God'), die in de 10e eeuw opbloeden als moedige spirituele beweging. Zij klaagden de corruptie en hebzucht van de toenmalige officiële kerk aan. De Bogomielen lieten een eenvoudige en natuurlijke levensstijl zien, gebaseerd op de oorspronkelijke leringen van Jezus. De Bogomielse beweging sloeg een brug tussen de verborgen leringen van de Esseense traditie, de erfenis van de druiden en hun invloed op de oudste keltisch-christelijke traditie (*Céile Dé*, ofwel *Culdees*) en de hieruit voortvloeiende praktijk van de Katharen en de Albigenzen in Frankrijk en Noord-Italië.

In memoriam priester Eleonore Kemperink 1951–2016

✦ Jan Goorissen, voorzitter kerkgemeente Arnhem, en
✦ Henry Hagen, echtgenoot van pr. Eleonore Kemperink,
organist en penningmeester kerkgemeente Arnhem

Op donderdag 28 april 2016 is onze geliefde priester Eleonore Kemperink volkomen onverwacht overgegaan naar een Hoger Leven. Ondanks haar matige fysieke conditie kwam haar overlijden als een donderslag bij heldere hemel voor haar echtgenoot Henry Hagen, voor haar kinderen en kleinkinderen, broer en zus, vrienden en kennissen. Groot was de schrik – ook voor ons in de kerkgemeente Arnhem – toen bekend werd dat Eleonore plotseling overleden was.

Vanaf haar eerste dienst in Arnhem viel het ons op hoe intens zij werkte, met welke precieze zorg ze de verantwoordelijkheid nam in de eucharistie, en hoe liefdevol zij was voor ons. De bezoekers van de kerk in Naarden en ook andere gemeenten waar zij wel eens heeft gecelebreerd, zullen dit ongetwijfeld herkennen.

Opvallend was de gestrengheid van Eleonore in haar toewijding op het altaar, en haar innemende vriendelijkheid als ze haar overweging uitsprak. Met liefdevolle en ook guitige ogen en haar typerende lage stem getuigde ze bij ons van haar zoektocht naar de diepere betekenis van de gnostische teksten. Soms raakte ze aan de non-duale dimensie van eenheid waarin de scheiding tussen dood en leven, mens en God, hier en daar, wegviel, en er een stralend licht van Aanwezigheid verscheen.

In haar – wat nu blijkt allerlaatste – preek op zondag 17 april 2016 gaf Eleonore ons de volgende boodschap mee, geïnspireerd door het Evangelie van Maria Magdalena:

We leven in een door onszelf geschapen wereld waarin de dingen zijn zoals we denken dat ze zijn. Jezus zegt: 'Je houdt van wat je misleidt.' Ik denk dat hij bedoelt: We geloven te veel in de werkelijkheid van wat eigenlijk de grote misleiding is. En daarom word je ziek, daarom ga je dood. Hij zou er zomaar aan toegevoegd kunnen hebben: 'Je wordt ziek omdat je in ziekte gelooft, je gaat dood omdat je in iets als dood gelooft.'

En Eckhart Tolle zegt: 'Everything around you is just a story.' We geloven in de verhalen die we onszelf vertellen, zelfs zozeer dat we ons er volledig mee identificeren. Zo denken we mensen van wie we houden te verliezen door de dood. Misschien is dat wel de grootste boodschap die we kunnen krijgen in dit leven: dat we leven in een illusie en het niet zien.

Alleen al de aanwezigheid van Eleonore werkte sterk, door haar belichaming van de principes in onze kerk, van orde,

verantwoordelijkheid, liefde, tact, kracht, en ook een zich manifesterende wijsheid en toewijding. Het had een engelenkwaliteit, die tegelijk liefdevol omhulde, als ook op een diep niveau vroeg of je bereid was tot puurheid te komen.

Ze was daarbij een gezond menselijk wezen met oer-menselijke trekken: een flink gevoel voor humor en een stevige wil. Ze gaf nooit de indruk van een mystieke zwever of een twijfelend leider. Eleonore stond voor wat zij deed en zei, en was bereid in te gaan op welke vraag dan ook.

Dat zij daarbij de grenzen van haar beschikbare energie wel eens overschreed, liet ze niet echt merken. Ze sprak wel over haar conditie, maar liet niet merken dat ze daar ongemak van had.

Ook hield Eleonore van zingen. Ze had een grote liefde voor de krachtige, eenvoudige, mantrische gezangen uit Taizé, maar ook voor Hebreeuwse liederen, Indiase mantra's en diverse gezangen uit de Engelse vkk liedbundel. Misschien was de intieme intensiteit van het zingen wel belangrijker voor haar dan liturgische correctheid. Haar stem werd tederder in het zingen. En ook de stilte erna, die zij voelde als een vrouwelijke stilte. Het was als een intens bidden en als een geschenk.

Onze regionaris, Mgr. Peter Baaij, beschreef in de crematieplechtigheid de bijzondere kwaliteiten van Eleonore onder andere als volgt:

'Wat Eleonore in haar spreken kenmerkte was haar wijsheid, haar doordachte, doorleefde beleving van het geloof in God. En daaruit kon ze een sterke veerkracht ontwikkelen om uit een emotionele of fysieke dip weer op te krabbelen en weer door te gaan met het werk, want dat was belangrijk voor haar. Eleonore heeft het vrouwelijke, feminiene, aspect in de liturgie, de eucharistie en de wereld van geloof op een bijzondere manier vertolkt. Zo bijzonder, dat sommige mensen die eigenlijk 'in de tegenstelling' tot jou stonden, ontroerd raakten. Er gebeurde iets met hen.'

In haar eigen huis had Eleonore sinds Hemelvaart 2015 een kapel waar ze regelmatig met veel vreugde zelf de Heilige Mis celebreeerde, als geestelijk werk voor de wereld. En ook haar eigen werkkamer ademde de geest van haar voortdurende streven om het aardse leven met het Goddelijke leven te verbinden.

Zo hing boven haar werkbureau de volgende tekst:

*Vertrouw op het leven
Vertrouw op het proces
Hou van jezelf
En alles is goed*

Dat was haar levenshouding die ze zo veel mogelijk in praktijk probeerde te brengen, in het volle bewustzijn dat ze een onderdeel van het Grote Geheel was.

Daags na haar overlijden vond haar zoon op haar bureau een briefje, waarop Eleonore een persoonlijke gebed had geschreven. Het klinkt als één grote getuigenis van de inwonende Christus in haarzelf, een mystieke bede, als een mantra van de immanente God. Waarschijnlijk heeft ze het in de laatste dagen van haar leven geschreven, alsof ze haar overgang naar het Goddelijk Licht voelde aankomen.

*God! Bron van alle leven,
Inspiratie van mijn denken,
Trooster van mijn hart,
Genezer van mijn geest,
Uw aanwezigheid verheft mij van aarde naar hemel,
Uw woorden stromen als een heilige rivier,
Uw gedachte rijst in mij als een goddelijke lente,
Uw zachte gevoelens wekken sympathie in mijn hart.*

*Geliefde leraar, Uw wezen is louter vergeving,
Wolken van twijfel en angst spatten uiteen bij Uw doordringen-
de blik,
Alle onwetendheid verdwijnt in Uw verlichtende aanwezigheid,
Nieuwe hoop wordt geboren in mijn hart
Door Uw vredige adem,
O, inspirerende Gids, in U ervaar ik overvloedige zegen.
Amen.*

Uiteindelijk liet Eleonores lichaam het niet meer toe om haar aardse werk te blijven verrichten. Ongetwijfeld het proces vertrouwend, is ze zonder lijden overgegaan naar de Geestelijke Wereld.

Met eerbied sluiten we Eleonore in ons hart. En die eerbied willen we haar graag meegeven op haar reis naar en door het Licht van de Oorsprong, hand in hand met de grote Inwijder. ■

Over de auteurs

Jan Goorissen (1956) is musicus, o.a. gamba-docent en ontwerper van de elektrische Ruby-Gamba. Komt ongeveer sinds 2011 in de vkk in Arnhem, waar hij sinds 2012 voorzitter van het kerkbestuur is. Heeft met Henry Hagen gemeen dat ze in hetzelfde Brabantse dorp (Geldrop) geboren zijn. Toen eind 2012 de kg. Arnhem plotseling zonder priester kwam te zitten, zijn er gedurende een aantal maanden diverse gast-priesters aangetrokken, waaronder Eleonore. Jan was – samen met de overige bestuursleden – dermate onder de indruk van de wijze van celebreren en de persoon van Eleonore dat hij, geheel tegen de kerkelijke mores in, bij de regionaris het verzoek heeft ingediend om haar als e.a. priester van Arnhem voor te dragen. *Hetgeen dus ook is gebeurd!*

Henry Hagen (1963) is kwaliteitsadviseur bij de lokale overheid. Sinds 1998 lid van de vkk, eerst in Amersfoort, vanaf 2007 in Naarden en vanaf 2013 in Arnhem. Heeft in deze gemeenten, en in het Centraal Kerkbestuur, diverse bestuursfuncties vervuld. Is nu sinds 2015 penningmeester van kerkgemeente Arnhem. Daarnaast sinds 1998 organist en sinds 2005 subdiaconen in de vkk. Had sinds 1999 een relatie met pr. Eleonore Kemperink, met wie hij in 2006 is getrouwd.

In memoriam Eleonore Kemperink

✍ **Regionaris Mgr. Peter Baaij**

Vier jaar nadat de mogelijkheid was gecreëerd, kopte de Gooi- en Eemlander 'Het vrouwelijk aspect in de wereld van het geloof' en deed daarmee verslag van de priesterwijding en de missie van Eleonore Kemperink.

Een mooie krantenkop voor een mooie gelegenheid: de tweede vrouwelijke priester in de Nederlandse kerkprovincie van de Vrij-Katholieke Kerk was geïnstalleerd.

De priesterwijding was op 27 januari 2007, stafdrager was haar echtgenoot Henry Hagen, die daardoor ook in het centrum van de wijding kon staan.

Als een soort van geboorte werd Eleonore ingeleid om aan de altaartafel de consecratie van brood en wijn te verrichten, om de altijd irrationele boodschap van Christus te gaan uitdragen.

Zes jaar later (met ingang van 12 mei 2013) mocht zij, eveneens als tweede vrouwelijke priester, worden aangesproken met de titel 'zeereerwaarde mevrouw'; zij werd de eerstaanzittende priester, de *pastor*, van de kerkgemeente Arnhem.

De tijd dat Eleonore actief was in de kerk heeft zij zich, samen met haar echtgenoot, zeer betrokken, tegelijkertijd enthousiast, toegewijd aan de ontwikkeling van de kerk. Was het niet de kerkgemeente Amersfoort, dan was het wel het 'Tempeldagen project', de kerkgemeente Naarden of andere inzet gericht op 'samen'.

Haar liefde voor de zang, die zich als een innerlijke dans in haar bewoog, liet zij niet onhoorbaar.

Haar ontmoetingen met het irrationele, hoe spannend ook: ze toonde lef door dit onder de aandacht van de dan betrokkenen te brengen.

We zien om naar een priester-mens die veerkrachtig was door telkens weer 'op te staan' in welke situatie zij, ook persoonlijk, gesteld werd. Zij hervond telkens haar kracht omdat de ontluikende Liefde sterker was.

Eleonore heeft haar zilveren koord kunnen terugtrekken. Haar opdracht in deze vorm van mensenleven is ten einde. Zij bevindt zich in de echte wereld van Vrede en Stilte... waar blijheid, liefde, ja zelfs boosheid en zwaarte als 'zijn' ervaren worden. Zo anders dan in de wereld waarin wij, hier, met versluisde ogen verkeren. Waar wij dié wereld herkennen als de wereld waar geen oordeel is.

Eleonore heeft de altijd irrationele boodschap van Christus op een bijzondere en subtiele wijze vertolkt in de eucharistie. In haar priesterschap heeft zij namelijk het vrouwelijke, het feminiene, uitgedragen als het *Chochma* (Wijsheid) uit de wijsheidsliteratuur, de *pneuma* (de adem/geest) van de vrouwelijke aard en bovendien deed zij dat op een wijze die ontroering bracht en bij de verstaander ervan een innerlijke honger opriep. ■

De geschenken van Eleonore

*Overweging op de zondag na Hemelvaart,
twee dagen na de uitvaart van Eleonore Kemperink*

 Carin van Midloo

In de eerste lezing staat dat Christus als zaad der waarheid bestond voordat het aardse leven bestond. Christus heeft in ieder van ons dit zaad geplant. Christus heeft het geplant in onze Godsvonk. Deze godsvonk was ook in Jezus aanwezig vóór hij op aarde kwam. Op aarde ontkiemde het volledig in Jezus en maakte hem tot Christus.

Volgens Basilides, een vroeg-gnostische leraar in Alexandrië was er alleen een kiem, verder niets. In deze kiem ligt echter alles opgesloten, de hele kosmische geschiedenis is in aanleg aanwezig. Deze kiem wordt ontsloten door het Logos. Alles gaat trillen door het Woord of de Gedachte eraan. Het bewustzijn ontstaat. Zoals God zei: 'Er zij licht' en er ook ogenblikkelijk Licht was.

In de tweede lezing staat dat Christus een eenheid van vrede, de vriend van goede dingen, het eeuwige leven en de reine-onbevleete-vreugde, in een grote harmonie van leven en geloof, van Vaderschap en Moederschap en Broederschap en van de Wijsheid en van het Woord is. Ik lees hierin dat Christus een bewustzijn is dat alles verbindt. Op het pad van Jezus naar Christus valt het dualisme weg en het Zijn blijft over.

Dit proces ervaar ik ook tijdens onze Heilige Mis. Als beeld hiervoor zie ik de vredegroet. Bij de vredegroet staat de celebrant met opgeheven armen en open handen, een houding van weerloosheid, zelfovergave en begeerteloosheid. De innerlijke, eeuwige vrede die in deze handeling tot uitdrukking wordt gebracht, is de basis van ware vrede op Aarde.

Vorige week zondag had ik het gevoel dat ik geschenken aan het uitpakken was. Dit waren geschenken van Eleonore. Ik voelde haar Licht, ik stond in het bewustzijn van vrede, liefde en eenheid. Er was geen gevoel van verslagenheid, maar een sterk gevoel van beweging. Een beweging vooruit en geen stilstaan. Wij zijn bewogen door Eleonore en kijken met een opgeheven hoofd vol liefde en vrede vooruit. Zij heeft ons niet verlaten, zij zal ons nooit verlaten en wij blijven wandelen in haar Licht.

Dat kan omdat alles-wat-is een licht in zich draagt. Een licht dat nooit dooft. Het wordt gevoed door ontelbare deeltjes. Lichtdeeltjes die reizen tussen alle lichtwezens. Er zijn ook deeltjes die samenkomen en zich in één bewustzijn verenigen. Een bruiloft en een verlichting die zich voltrekt in een onuitsprekelijk mysterie. Ik weet dat Eleonore lichtdeeltjes bij ons heeft achtergelaten. Zij maakt deel uit van de goddelijke levensenergie die alle dingen doordringt. Christus eenheid van vrede komt

namelijk tot degene die lief heeft, die geeft: die zijn leven geeft en het dan vindt. Eén in edel en aandachtig vertrouwen. En Eleonore is verenigd in het ene bewustzijn dat zich uitbreidt en zal uitbreiden in jubelende vereniging. Door de eeuwen der eeuwen, amen.

Tot zover de preek...

De eerste keer dat ik Eleonore dienst zag doen heb ik haar heel intens gevolgd.

Al haar handelingen straalde liefde, kracht en stilte uit. Eleonore is hierdoor voor mij een belangrijk voorbeeld en inspiratiebron. Buiten het altaar kwam ze op mij over als een introvert persoon met een sterke wil. Dit maakte ons samenwerken tot een uitdaging. Toch zag ik Eleonore als iemand die ooit een hele goede vriendin zou kunnen worden. En ik prijs me gelukkig dat ik haar heb mogen ontmoeten in dit leven. ■

Over de auteur

Carin van Midloo (1964) is sinds december 2004 lid van de kerkgemeente Arnhem. Zij trad in 2005 toe als altaarmedewerker en is subdiaken sinds 4 december 2011.

Schilderij van de uitvaartplechtigheid voor Eleonore Kemperink door Dina Vanderhaegen uit de Belgische kerkprovincie van de vkk.

Van de voorzitter van de vkk Arnhem, Jan Goorissen:

'Namens de kerkgemeente Arnhem willen we in grote liefde en waardering ook Henry bedanken voor de uiterst belangrijke rol die hij speelde in het leven van Eleonore, en voor het haar mogelijk maken haar ontwikkeling in haar eigen dynamiek tot ontplooiing te laten komen.

Zonder zulke steun zou dit wellicht onmogelijk geweest zijn. Ongekend is ook zijn praktische hulp en inzet geweest bij de uitoefening van haar priesterschap en zijn zorg voor onze kerk.

Wij zijn dankbaar en blij dat Henry zijn verbinding met en het werk voor onze gemeente blijft voortzetten.' ■

4 mei en 5 mei

*Twee dagen over oorlog en vrede,
over angst en vertrouwen,
over verraad en veiligheid*

✍ Jan Tiernego

4 Mei duurt 2 à 3 uur, 5 mei een volle dag. Daarna gaan we weer gewoon aan het werk.

'Opa, vertel eens wat over de oorlog?'

Er zijn nauwelijks opa's en oma's over die er toen bij waren en hun stem nog kunnen laten horen. Nog even en dan kunnen alleen nog hun verhalen naverteld worden uit een vergeten briefje.

Wat men wel altijd zal blijven laten horen, denk ik, is: 'Opdat we nimmer zullen vergeten!'

'Opa, wat moet ik nimmer vergeten?'

'De Grote Oorlog' en al haar drama's kun je lezen in Lou de Jong's gigantische levenswerk. Maar 'de Kleine Oorlog' en al haar drama's staan daar niet in.

Families die elkaar de rug toekeerden, want er was iemand die een verkeerde keuze had gemaakt. Vaders en moeders die uit elkaar raakten, kinderen die werden nagejouwd omdat ze verkeerde ouders hadden of een *moffenmoeder*. Angst voor verklikkers, die iets over jouw thuis wisten en dat de straat vertelden. Zelfs die correcte brave buurman was er één van.

De tot dan vredige straat was plots veranderd, er was onrust, de straat was onveilig terrein voor sommigen geworden. Je kon worden nagejouwd en met keien bekogeld.

De kerkgangers én de kerkvader deden de deur dicht voor de 'fouten' uit de straat.

Ook de *baboe*, omdat ze bij die 'foute' mevrouw werkte, ont kwam niet aan een pak slaag van jouw 'eigen' Nederlandse buurtgenoten.

'Opa, is het dát wat ik nimmer mag vergeten?'

Maar ook dat er nu nog altijd mensen zijn die de *NSB'ers* zeggen en de *Moffen* en de *Jappen* en de *Joden* en de laatste tijd komen daar nog bij de *Muslims* en de *Marokkanen* enz.' Er zijn er die niet *kúnnen* vergeten. Het zij hun vergeven wanneer hun dit niet lukt, niet lukt zich te bevrijden van verdriet of soms haat doordat zij het 'duivels onmenselijke' hebben meegemaakt.

'Opa, wat betekent voor jou de Bevrijding?'

Ik dacht dat dat 15 augustus was, maar ik merkte na lange tijd dat dat niet waar was. Het kwam pas toen ik besloot niet meer over een *Jap* te spreken.

Ik besloot voortaan *Japanner* te zeggen en hem te zien als een normaal mens uit een andere wereld. Toen ik daarna een *Japanner* sprak, voelde ik een bevrijding, er was een juk weggevallen uit mijn ziel. Ik denk dat op dat moment

het gebed van het Onze Vader heel erg dichtbij kwam: 'Vergeef mij mijn schulden gelijk ook ik vergeef mijn schuldenaren...' Op 4 mei wordt met de woorden 'Opdat wij nimmer vergeten' het accent steeds op de **herinnering** aan de oorlog gelegd. Zou het helpen als op 4 mei met die woorden het accent nu eens op onze **ziel** gericht zou worden, opdat we die niet vergeten?

Bevrijding kun je alleen beleven van binnenuit, door vergeven in de stilte van 2 minuten.

Dus geen *Jap* meer of *Mof*, maar iedereen weer... *mens*, daarna gaan we weer gewoon aan het werk.

Levenslessen

Levenslessen staan in de Bijbel. Hier zou ik met nadruk zeggen: 'Opdat we die nimmer vergeten!'

- 1 De *zaaier*, met een kleine *z* geschreven, dus ieder mens kan het zijn, hij selecteert niet, hij kijkt niet om, hij zaait op alle soorten gronden. Is dit niet symbolisch 'liefde voor alle mensen'?
- 2 De *barmhartige*, die op zijn pad een gewonde vindt, hem op zijn ezel laadt en hem in de herberg laat verzorgen, vraagt niet wie deze mens is of welk strafblad hij heeft. Is dit niet naastenliefde?
- 3 De discipel, die Jezus verraadt en wiens oor afgeslagen wordt door een woedende medediscipel. Jezus raapt het oor op en plakt het terug op zijn plaats. Symbolisch in woorden: 'Mijn broeder, je hebt de lessen uit onze leerschool maar half gehoord, half begrepen. Ga en begin nog eens opnieuw aan te kloppen aan de poort van onze tempel!' Is dit niet de ware liefde van de meester in ons?

Mogen in die betekenis de levenslessen van 4 en 5 mei niet slechts 2 à 3 uur plus een volle dag duren, maar 'nimmer vergeten' worden. ■

Over de auteur

Jan Tiernego werd geboren op 4 november 1934 in Batavia, zijn vader was Nederlander en moeder Duitse. Hij vertelt: het begon voor mij met oorlog en evacuatie: in 1937 uit Sjanghai via Hongkong terug in Batavia, onder Japanse bezetting, en in 1946 naar Nederland. De term 'moffenkind' is me bekend, evenals de voor ons gesloten kerkdeuren. Mijn geloof heeft me nooit verlaten. Trouwde met Annelies de Haan in 1964, zij stierf plotseling in 2004. Werd in 1974 gedoopt en overtuigd lid bij de vkk. Drie zonen en vijf kleinkinderen.

Als weg- en waterbouwer gewerkt bij afvalwaterprojecten in binnen- en buitenland. Zin van het leven met levenskunst en geloof, hoop en liefde samen in één vijver; ik streef ernaar.

En wij werken

Verlossing bereik je samen of helemaal niet

Lydia Schaap

Illustratie: And We Labor van Nicholas Roerich (1922)

'De rol van het ene schaap is cruciaal. Zonder dat ene schaap kunnen de andere niet verlost worden. Pas wanneer een kritisch aantal wordt bereikt, slaat kennis en bewustzijn op de hele populatie over, zoals biologen hebben geconstateerd bij een apenkolonie (het honderste aap-effect).

Dit is symbolisch voor de verlossing. Verlossing bereik je samen of helemaal niet. Als niet iedereen is teruggekeerd naar de schaapskooi, zal die niet opgeheven worden tot heerlijkheid, tot een nieuwe Eenheid. En die Eenheid is de Vader, het beginloze begin van het AL.'

[Citaat uit de inleiding door Willem Glaudemans van 'Het Evangelie der Waarheid' in de Nag Hammadi-geschriften.]

'Wij', een veelzeggend woord in de titel van 6 prachtige schilderijen uit de Sancta-serie geschilderd door Roerich. Het raakt een diepe werkelijkheid aan.

Wij allen, als mensheid, zijn in mystieke gemeenschap verbonden met de Ene Bron die ons leven schenkt. Alles waar wij doorheen gaan, in de soms chaotische schijnwerkelijkheid van alledag, blijkt toch niet een 'one man show' te zijn. Dat te weten is troostend en zinvol. Misschien wel de enige zin van het bestaan? Want 'zingeving' is misschien heel éénvoudig: het weten dat er een 'Wij' is en dat de mens begiftigd is met bewustzijn zich dit te realiseren. Dat één éénheid, één mens het verschil kan uitmaken voor allen.

Als slechts één mens tot het besef komt dat het 3D leven een heel beperkte kijk is op de immense werkelijkheid van de schepping, heeft dat een effect op alles en iedereen. De kosmos bestuderend, maakt dat het denken een afgescheiden 'ikje' te zijn, met al zijn ogenschijnlijke soms griezelig echt lijkende zorgen, verlangens, achter materie aan rennend, zich drukmakend om onbeduidende dingetjes en zich zeker wil stellen in het eigen persoonlijke leven, oplost in een werveling van oneindige ruimte, heilig geometrische vormen, miljarden sterrenstelsels, Birkelandgolven, plasmavelden, lichtjaren, *butterfly-nebula's*, ontelbare hemellichamen etc.

'We are not alone', maar 'all one'. Eén prachtig, harmonieus, kosmisch bouwwerk. Zo boven, zo beneden. Dan doet elke

microkosmos ertoe. Elk wezen mag er in volle glorie en schoonheid zijn. Zonder onderscheid des persoons. Oordeelloos. Dier, insect, vogel, vis, plant, boom, planeet, zon, maan, geest, ziel, lichaam, mens.

Alles levend binnenin het Ene Mysterie: de Schepper Bron. Goed en kwaad lossen op in 'Wij'. Zoals de zon geen onderscheid maakt waarop zij haar Lichtstralen laat vallen. Iedereen en alles is welkom en wordt uitgenodigd zich te warmen in het Ene Licht dat maakt dat de Levensboom bloeit.

Hebben wij, als individu, invloed op de soms nachtmerrieachtige omstandigheden die zich afspelen in de wereld? Als de mens, met soevereine autoriteit, bewust stelling neemt tegenover de leugen dat geweld, onderdrukking, pijn, angst, schuld, zonde, slachtoffer én daderschap, alle ziektes en zogenaamde besmettingen waar we dan weer medicijnen voor nodig hebben, er nu eenmaal 'bij horen', dan zal het kaartenhuis van krachten die greep denken te hebben op de mensheid, instorten. Zoveel macht heeft het ene bewustzijn! Zo veel creatie kracht hebben 'Wij', met bewustzijn geworteld in de Ene Schepper Bron van Liefde en Licht. Dit 'werk' kan zich alleen in onszelf voltrekken. Het is een geruisloos en intiem werk. Het speelt zich af tussen het individu en de Schepper, in alleen zijn.

Het vergt veel moed op te lossen in een gelijkwaardig 'Wij'. Niemand die het ziet. Geen toeters en bellen zullen gehoord worden. Geen eretitels of hiërarchische onderscheidingen

De 'Galactic Core', het middelpunt van ons Melkwegstelsel, is in 2009 zichtbaar gemaakt via een composietbeeld van zichtbaar licht-, infrarood- en röntgenopnamen (van de *Hubble*, *Spitzer* en *Chandra* ruimtetelescopen). Voor wie het zich mocht afvragen: de bijna witte vlek middenboven de rechter tekstkolom is de 'Galactic Core', waaromheen de hele Melkweg draait en waartoe alles zich verhoudt. [©NASA]

zullen er klinken. Nergens zal de loftrompet schallen en dit stille werk openlijk toejuichen. Geen krant zal er een bericht aan wijden. Geen nieuwsbericht zal er melding van maken.

Stilletjes houthakken en water dragen, in alle éénvoud. Volharden in het weten dat het waarachtige Ene Leven overvloedig en vreugdevol zich onophoudelijk uitstort over al Haar kinderen. Ook al is alle schijn tegen. Ook al worden we uitgedaagd in ervaringen die het tegendeel hiervan willen bewijzen.

Het weten dat ik in mijn uniciteit volmaakt ben zoals ik ben, maakt dat alle streven stil valt. Er hoeft niets veranderd te worden in wat de Schepper Bron zo volmaakt heeft geschapen. Alles is goed zoals het is. *Wu wei*: de kunst van het 'niet iets doen'. Alle tegendelen worden éénvoudig waargenomen en overstegen als zijnde niet geworteld in de Waarheid en dus niets is. Het is geen ontkenning van de tegendelen, wat vaak een angel is in het new age denken, maar juist erin afdalen met de waarneming van de absolute werkelijkheid. In het new age/spirituele/religieuze denken houden spirituele 'leraren' ons soms voor dat we worden geacht anders te eten, ademen, methodes te volgen, oefeningen te doen, voor veel geld workshops te volgen, om healing te ontvangen en dan pas kunnen terugkeren naar de Bron. Terwijl wij in bewustzijn de Bron, een ongeschonden éénheid met de Schepper zijn en nooit het paradijs hebben verlaten!

Wij dragen het levenswerk op aan 'Wij'. Wij zijn bereid te sterven aan de illusie van 'ik'. Aan het zichzelf voor de gek houden dat het leven op aarde nu eenmaal zo in elkaar zit. Aan het lijdzaam toezien en indutten omdat ons persoonlijke leven 'op rolletjes' loopt. Wij zijn bereid de schijn van heiligheid, die hoogtij viert in de maatschappij en religies,

te doorzien. Wij zijn bereid ons streven los te laten en onze ogenschijnlijke kleinheid op te dragen aan de Grootheid, levend in onszelf. Alles te doorstaan wat ons probeert te belemmeren die Grootheid, in eenvoud, te belichamen. Meesters, Koningen en Koninginnen te zijn van ons eigen soevereine, stille koninkrijk.

Ik draag deze tekst op aan N.N., Latijn voor *Nomen* (naam) *Nescio* (onbekend). Omwille van het anonieme, innerlijk werk dat velen 'Wij's' verrichten. Omwille van de Waarheid. Omwille van de 'Wij's' die vastzitten in machteloosheid, onwetendheid, lijden en nergens welkom zijn. Omwille van de Ene, die ons opriep: '*Wees dan volmaakt gelijk Uw Vader in de hemel volmaakt is.*' Omwille van hen die de moed hadden Hem te volgen. Dwars door de schijn en pijn heen; de stille, onweerstaanbare Kracht, die in ons leeft, het werk te laten doen. *En Wij Werken ... wie volgt?* ■

Over de auteur

Lydia Schaap (1957) vertelt over zichzelf: Na jaren werkzaam te zijn geweest in het middelbaar onderwijs, ontdekte ik dat mijn leven steeds meer geleid werd naar creativiteit.

Nu werk ik met kinderen in de peuterleeftijd, die mijn 'meesters' zijn.

Zang, dans en poëzie zijn voor mij poorten

naar het hart. Na het lezen van talloze boeken, volgen van studies op het gebied van spiritualiteit en religie en reizen naar krachtplekken op Moeder Aarde, begon ik geleidelijk aan te schrijven over wat mij innerlijk beroerde en wat ik zelf beleefde in mystieke ervaringen, beseffend dat alles te vinden is in de Stilte van het eigen Hart.

‘In kwetsbaarheid zit de kracht van zachtheid’

Interview met Jan van den Oever

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Kwetsbaarheid. En dat in een wereld van spierballentaal. Een wereld waar ex-minister Opstelten voor een heftig debat tegen zichzelf zei: *power, power!* Die power heeft hem niets gebracht. Exit Opstelten.

Ook in mijn jeugd speelde die *power* een grote rol. Zo werd ik bij mijn verjaardag nooit gefeliciteerd, maar kreeg wel te horen dat ik nu maar eens een echte kerel moest worden en geen watje.

Ben ik nooit geworden. Kwetsbaar zijn in een *power* wereld, een wereld van granieten koppen die geen greintje emotie en compassie vertonen. Voor mij, en velen met mij, zal het nooit wennen.

‘Maar,’ waarschuwt Jan Van den Oever, ‘als je denkt te kunnen ontsnappen aan die kwetsbaarheid, beduvel je jezelf, want je kunt niet ontsnappen aan kwetsbaarheid. Velen zijn bereid hun portemonnee leeg te schudden, om onkwetsbaar te worden. Velen zijn bezig met van die o zo mooi klinkende cursussen en workshops om onkwetsbaar te worden en zijn bereid daar veel voor te betalen. De boodschap dat je niet kunt ontsnappen aan kwetsbaarheid is niet populair.’

In het boek *Ik weet niet wie ik ben* van Jan van den Oever, haalt samensteller Han van den Boogaard in zijn inleiding Lucebert aan: ‘Alles van waarde is weerloos.’ De rol die kwetsbaarheid aanneemt in Van den Oevers overdracht, raakt aan Luceberts beroemde woorden: ‘We zijn kwetsbaar, maar moeten vooral blijven voelen dat we altijd Zijn.’

De kwetsbare klaproos

Het gesprek met Jan van den Oever gaat via Skype, dus we kunnen elkaar zien en later blijkt dat Jan een goede waarnemer is. Ik vraag hem wat hij nu onder dit begrip kwetsbaarheid verstaat. ‘Afdalen in de totale kwetsbaarheid die je in wezen bent,’ zegt hij. En hoewel dat soms heel pijnlijk kan zijn, herinnert hij eraan dat het wel de zoete pijn is die je helpt om Thuis te komen.

‘Het is,’ vervolgt Jan, ‘alleen maar te zien of niet te zien. Shakespeare zei het al: *to be or not to be*. *Zien is Zijn* en *Zijn is Zien*, dat is hetzelfde woord. *Wakker of niet wakker*, dat is het. De beleving van Dit, daar is niets aan toe te voegen. Je bent toch, je bent Aanwezig, ken je nog iets buiten deze aanwezigheid? Dit is het! Kun jij ook nog ergens een belever van deze belevens vinden?’

Op een gegeven moment is het verzet gebroken. Niet door iemand, maar je verzet is gebroken, en je hebt ook geen verlangen meer om het verzet in stand te houden. Waarom moet ik me verzetten tegen dat wat ik nu onmiddellijk zie, namelijk dat ik niet weet wie ik ben? Als ik Het nu zie, waarom zie ik het dan ook niet over een minuut? Je bent nu. Er is geen ontsnappen aan gewoon.’

Jan van den Oever blijkt bepaald geen studeerkamer-Advaita-leraar te zijn en toont zich een man van in de wereld, die zich koste wat kost niet wil isoleren van de werkelijkheid en het leven van alledag.

Hij gaat uitvoerig in op de kwetsbaarheid van het menselijk bestaan en aan de liefde en het lijden van ieder mens. Hij onderscheidt zich van nogal wat Advaita-leraren, door kritisch te spreken over het dogma non-dualiteit en de nadruk te leggen op het begrip liefde. Ook wat het denken betreft, onderscheidt hij zich door te benadrukken dat ons verstand geen vloek is, maar ons juist kan helpen onszelf te handhaven in het dagelijks leven.

Het thema **kwetsbaarheid** in zijn visie, raakt aan Luceberts woorden. We zijn kwetsbaar, maar moeten vooral blijven voelen dat we altijd Zijn. Jan nodigt uit om te zien dat kwetsbaarheid je *status quo* is. Opvallend is dat hij grote woorden en abstractie vermijdt en dat is een verademing! ‘Mijn werk is slechts om naar hartenlust te strooien en te zaaien en zo de overdracht te doen plaatsvinden. Verder hoeft er niets. Er is geen enkele sprake van moeten, alleen maar van ont-moeten.’

Als ik hem bel om over de tekst te overleggen, vraagt hij eerst hoe het met me is en als ik zeg dat ik het gevoel heb steeds minder te weten, zegt hij: ‘Je bent op de goede weg, maar je moet nog wat meer van je hoofd naar je hartje afdalen, jongen.’

Het raakt me omdat een goede vriendin daar ook steeds op hamert en ook de sloophamer hanteert als ze bij mij thuis is. Kennelijk is dat nog steeds nodig en ik voel me dan ook kwetsbaar. ‘Maar,’ zegt Jan, ‘in kwetsbaarheid zit de kracht van zachtheid. Zachtheid kan er alleen maar zijn als er kwetsbaarheid is. Een mooie metafoor is de klaproos: Vuilnisbelten stonden vroeger vol met klaprozen, maar ook langs de snelweg of het talud van de spoorbaan. Op de meest onvoorstelbare plekken bloeit de klaproos. En die klaproos is heel kwetsbaar en één van de zwakste bloemen

die je overal ter wereld kunt zien. Dus in die kwetsbaarheid zit een enorme bloeikracht. En die klaproos denkt niet: *ja hallo, ik sta hier wel op het talud, maar straks komt de trein en dan ben ik in één klap weg*. Een mens zou ervoor passen om daar een dag of minder te staan bloeien en er dan opeens niet meer te zijn. Klaproosje wel. Die wil maar één ding: tot bloei komen. Mooi hé? De les van de klaproos. Voel je ook maar als een klaproos.'

Aat: Doe ik. Ik denk in dit verband ook aan die oude psalm waarop Brahms ook een prachtig werk componeerde: het gaat om die bloem die in het veld trots staat te bloeien, maar dan komt de wind, en de bloem is er niet meer en niemand weet nog dat die er ooit stond. Maar in het voorjaar staat hij er weer.

Jan: 'Juist. En, die bloem, jongen, heeft iets ervaren, heeft de wind, de regen en de storm gevoeld. Je kunt doodgaan, in beton gegoten en nooit wat meemaken. De bloem en de klaproos gaan ervoor. Gaan voor het volle leven met alles wat zich aan kan dienen. Iemand zei eens tegen me dat het ons geboorterecht is om gelukkig te zijn. Hoezo *geboorterecht*? Het is pure luxe!'

Aat: En dan *mindfulness* doen of wat dan ook, om gelukkiger te leven.

Jan: 'Pfff, daar gaan weer! Dat verdomde gelukkig willen worden. Kijk, die klaproos kent slechts één kracht: dekblad eraf en tot bloei komen. Een mooi voorbeeld van de kracht van zachtheid.'

Aat: Hoe wordt in spirituele zin die kracht zichtbaar?

Jan: 'In meditatie, wanneer het gebied van de mening verlaten wordt, waardoor de mildheid van de stilte te voorschijn kan komen. En het ouder worden biedt de mogelijkheid om bij die stilte en mildheid te komen. En wij zijn beiden al wat ouder geworden, hé. Hahaha!

Het is ook een biologische kracht die laat zien dat mildheid en zachtheid een zekere schoonheid maar ook een bepaalde kracht in zich heeft. Die meditatieve kant naar de kwetsbaarheid brengt je bij de ik-ben-heid en dat is onschuld. Vóór goed en kwaad **zijn** we, dus niet in zonden geboren. Kerken leren ons dat, maar in de Bijbel staat ook dat we ons geen beelden moeten maken. Het gaat om in-keren en niet blijven hangen bij een bepaald beeld of opgelegde overtuiging. Gaan dus naar het gebied van de kwetsbaarheid, naar niemandsland.'

De kwetsbare schoonheid

Aat: En die kracht waarvan je spreekt betekent dat je ook geen matje met *welkom* erop hoeft te zijn waar iedereen zijn voeten op veegt; je hoeft dus geen watje te zijn.

Jan: 'Precies, dat soort zachtheid is meer onbenul en ik heb dan ook niets met martelaarschap en kwetsbaar zijn als een schoothondje. Ik doel op die zachtheid die van binnen uit komt, de innerlijke overgave. In Uw hand beveel ik mijn geest... Dat is geen zwakte, maar pure liefde...'

Aat: En bij het ouder worden denk ik ook vaak: ach...

Jan: 'Juist. Je relateert wat meer, wordt milder en tegelijk manifesteert zich de schoonheid van verwondering. Als iemand aan mij zou vragen wat realisatie is, zou ik zeggen: verwondering, en dat is alleen het gebied van de zachtheid maar ook van de kwetsbaarheid.'

En kwetsbaarheid verliest het altijd van geweld. Je hebt vijftien jaar nodig om een mooie struik te kweken, maar als die in bloei staat is er weinig tijd voor nodig die om te hakken. Je kunt een prachtig schilderij van Rembrandt dat er al jaren hangt, in enkele seconden naar de gallemiezen helpen. Schoonheid is altijd kwetsbaar, maar toch moet je de moed hebben om vanuit die kwetsbaarheid te leven. Geen zacht eitje, want dan wordt er op je ingehakt.'

Aat: Wat zeg je over ego en kwetsbaarheid?

Jan: 'Ego is de verhulling van kwetsbaarheid. Er is niet zoiets als een ego. Vóór Freud had nooit iemand het over ego. Dat begrip is er pas honderd jaar en is een eigen leven gaan leiden alsof er inderdaad zoiets is. Alsof er een soort *Alien* [iets buitenaards – red.] in ons is. Je ziet die verhulling van kwetsbaarheid om je heen. De grootste ego's zijn ook heel bange mensen. Kennelijk moet er iets verhuuld worden en dat is wat je om je heen ziet. Op tv en in de politiek. Mensen leven tot hun dood in die verhulling. Vreemd toch?

In die oude Bijbel lees je ook het verhaal van de val van de mens die kenner dacht te zijn van goed en kwaad, wat erop neerkwam dat hij zich de doener waande; hij splitste zich in de doener en het gedane. Eigenlijk staat er dat die doener tussen jou en je leven in staat en je verantwoordelijk maakt voor je bestaan. En probeert je ook nog eens gelukkig te maken. En als je bij jezelf kan zien dat je nog nooit een innerlijk te pakken kon krijgen... maakt dat je nederig en brengt je tot overgave.

Wat wij *innerlijk* noemen is niets anders dan het beschikbare bewustzijn en dat is pure onschuld.'

Aat: Als het gaat om kwetsbaarheid, dat zie je bijvoorbeeld bij mensen met een bijna-doodervaring, die na die ervaring vaak heel kwetsbaar in het leven staan, al was het alleen al doordat die vaak niet serieus genomen wordt. Maar ook innerlijk zijn ze kwetsbaar doordat hun hele leven op z'n kop staat, ook hun overtuigingen.

Jan: 'Het gaat erom dat die kwetsbaarheid niet wordt gezien vanuit de mening. Men is door die ervaring uit het gebied van de mening geraakt en daar ben je machteloos; kwetsbaar, de doener is weg. Alleen het zien blijft...

Als je daarover gaat praten, kom je in het gebied van de mening, van het woord; je kunt het alleen maar vertalen in kwetsbaarheid. Voor kwetsbaarheid kun je ook het woord *overgave* gebruiken, maar we gebruiken liever het woord *kwetsbaarheid*; dat raakt dieper. Alleen moet je goed weten

dat wanneer je over kwetsbaarheid gaat spreken, de hele samenleving daar weinig mee kan. Alles is berekend op camouflage van kwetsbaarheid. Dus besef goed dat als je hierover gaat praten, je in het gebied van de mening terecht komt en je kunt er *donder* op zeggen dat je daar problemen mee krijgt.

In de spirituele *scene* wordt veel gepraat en geschreven, maar mensen blijven daar vaak in het gebied van de mening hangen. Wanneer je kwetsbaarheid serieus neemt, en spreekt vanuit je ervaring, spreek je in feite over het gebied buiten die mening. Je moet dus heel goed begrijpen wat er eigenlijk wordt gezegd. Het gaat niet over de mening, ook niet over de ervaring, maar over het gebied dat beschikbaar is en die je als kwetsbaarheid kunt duiden, overgave, maar dat is niet zo simpel uit te leggen hoor...

Je moet *heel* goed weten wat je zegt, want voor je het weet, kom je in een spirituele brij van woorden terecht. Het is goed te beseffen dat het woord een verwijzing is naar iets. Veel op spiritueel gebied is slechts gebeven bij het bordje Amsterdam, veel mensen verlaten zich op dat bord, terwijl het alleen maar een verwijzing is naar Amsterdam. Het woord is dus een verwijzing naar...

Wanneer je dat niet wilt zien, dan blijft het bij wollig gepraat over spiritualiteit, maar het raakt niet de kern.'

Die doodvermoeiende hang naar geluk

In zijn boek *Ik weet niet wie ik ben* zegt Jan den Oever over kwetsbaarheid dat het erom gaat of jouw hart liefdevol genoeg is om te zien dat het 'ik' als individu een schijn-gestalte is: 'Inzien dat je in werkelijkheid oneindig veel-omvattender bent dan wat die schijn-gestalte suggereert? Als dit zien jouw passie wordt, is er eigenlijk niets meer nodig dan te doen wat je in het leven te doen staat, te leven zoals het zich aandient. Enthousiasme, verwondering, vertedering, verdriet, vreugde, gemis, angst, verwarring, ziekte, kwetsbaarheid, dat zijn de wezenlijke ingrediënten van het bestaan.

Die onophoudelijke en doodvermoeiende hang naar geluk, die je wijsmaakt dat je aan die ingrediënten kunt ontsnappen, frustreert je leven juist. Hoe moet je de persoon die je denkt te zijn, maar waar je geen naam aan kunt verbinden, gelukkig maken? Natuurlijk, er zijn gelukkige ogenblikken die in jou verschijnen, maar als het kind dat naar je lacht, verandert in een kind dat sterft, verschijnt er diep verdriet in je. Dat is het leven. De totale kwetsbaarheid die buiten elke interpretatie om volkomen zichzelf is dient zich elk ogenblik aan. We zijn het gemanifesteerde, maar ook het ongemanifesteerde. We nemen alleen het gemanifesteerde waar, en daarom denken we dat dat het enige is dat er is. Maar in onze kwetsbaarheid wordt iets anders zichtbaar zonder dat het te zien is: het ongemanifesteerde, het onnoembare.

Als er in de spirituele zoektocht gesuggereerd wordt dat het ontsnappen aan die kwetsbaarheid mogelijk is, noem ik dat boerenbedrog. Dat soort uitspraken staat slechts in dienst van het bevestigen en bestendigen van de bestaande hiërarchie, van de ongelijkheid tussen de 'verlichte' en de 'niet-verlichte'. In het besef van het ontbreken van elke hiërarchie zeg ik iets anders: *ga met me mee en laat de zee en de wolken spreken, of de bomen in het bos.'*

Non-dualiteit is een abstractie

Aat: Je hebt ook zo je bedenkingen over het begrip non-dualiteit, hé?

Jan: 'Non-dualiteit is een abstractie, zoals de stilte een abstractie is. Ik begrijp wat ze met dat begrip bedoelen, namelijk dat de *ik* als buitenstaander niet beleefd wordt. Dan is die dualiteit weg. Maar dat hele verhaal van het doorzien van die *ik* die erbuiten staat, speelt zich af in dualiteit. Er staat niets buiten de dualiteit.

Non-dualiteit bestaat niet omdat de ervaring **zelf** dualiteit is, anders kun je niet ervaren. De ervaring is een ervaring van tegengesteldheden. Wat je ervaart is altijd dualiteit.

Over Jan van den Oever

Jan van den Oever groeide op in een kerkelijk vissersgezin en raakte al jong geïnteresseerd in diepe levensvragen. Later bezocht hij in India in de jaren zeventig Krishna-murti en Osho en begin jaren tachtig ook Nisargadatta Maharaj, de leraar uit Bombay. Die heeft hem uiteindelijk het meest geïnspireerd en bij wie hij ook een tijd verbleef en die uiteindelijk zijn leermeester werd.

Toen deze Jan uitnodigde om te gaan spreken, wist hij dat hij dit alleen op zijn eigen manier en vanuit zijn eigen wijsheid kon doen. Die wijsheid is eenvoudig, en gebaseerd op de volkomen gelijkwaardigheid die hij ervaart als het gaat om hemzelf en 'de ander'. '*Want als ik niet weet wie er spreekt, en jij weet niet wie er luistert, dan wordt onze volkomen gelijkwaardigheid voelbaar. Dan zijn we Eén.'*

Zijn vrouw stimuleerde hem later om te gaan spreken over wat puur *zijn* betekent, en over totale kwetsbaarheid als hoogste vrijheid. Aanvankelijk hield hij bijeenkomsten in kleine kring en later in heel Nederland. Sinds enige tijd houdt hij bijeenkomsten op een vaste locatie in Leiden. Ze gaan over onderwerpen als: terug naar de eenvoud van het bestaan; totale kwetsbaarheid als overgave; de niet bestaande vrije wil. Hij benadrukt onder meer, 'dat elke hiërarchie, elke vorm van ongelijkwaardigheid tussen mensen een volslagen illusie is' en 'dat we *allemaal* het licht der wereld zijn, dat elke identiteit overstijgt'.

Van Jan van den Oever verschenen twee boeken: *Ik weet niet wie ik ben*, in (2012) en *Oeverloos* (2015). Daarnaast schreef hij een bijdrage in: *Alles over niets – Een vingervijzing naar bevrijding* (2013), een boek met DVD's.

Meer lezen is mogelijk op de website van Jan van den Oever: www.janvandenoever.com.

Het gaat erom dat je niet de ervaring non-duaal maakt, maar om de vraag *waarin* de ervaring verschijnt, de kennendheid van de ervaring, en die kennendheid is non-duaal. Maar als je alleen maar over de spirituele ervaring blijft kletsen en dat dit non-duaal moet zijn, schiet je er niets mee op, omdat je ervaring anders is.

Neem nu ons gesprek: je kunt zeggen dat er een ervaarder is van deze ervaring. Zo lijkt het toch?

Welnu, die ervaring is er, daar kun je niet omheen. Maar kijk nu eens naar de ervaarder van deze ervaring en ik vraag je, wat kun je daarover zeggen, Aat?’

Aat: Eh, niets, dacht ik...

Jan: ‘Goed gedacht, maar toch nemen we die telkens weer

voor waar aan, terwijl jij aangeeft dat je er niets over kunt zeggen. Je kunt er geen zinnig woord over zeggen maar toch *ben* je. Jouw essentie zit vóór het woord, vóór de mening. Vóór iedere gedachte ben je al. Spiritualiteit gaat over het gebied dat vóór het woord zit.’

En in zijn bijdrage in het boek *Alles over niets* legt Jan van den Oever mooi uit: ‘Non-dualiteit is de doorziene misvatting over die fictieve identiteit binnen de dualiteit. Het is dus geen *ontsnapping* uit de dualiteit. We hebben in ons leven eigenlijk maar één mogelijkheid, en dat is overgave aan dualiteit. We zijn strijd, wanhoop, geluk en het ervaren van deze wonderlijke wereld. Overgave aan de dualiteit is het enige dat ons rest. Die overgave is wat we non-dualiteit noemen.’ ■

De boeken van

Ik weet niet wie ik ben

Auteur: Jan van den Oever
Titel: Ik weet niet wie ik ben
Uitgave: Samsara, 2011

‘Ik weet niet wie ik ben. Dat is mijn eerste gegeven, vierentwintig uur per dag. Ik weet niet wie hier spreekt. En als ik het nu niet weet, weet ik het straks niet, en morgen ook niet. Er is geen seconde dat ik het wel weet. Het enige dat ik over mezelf kan weten is dat ik ben.

Maar wat dat zijn is, dat kan ik niet weten, want het is een verschijning in mij. Al mijn zintuigen zijn bezig om een verschijning in mij te doen plaatsvinden...’

Mystieke woorden van Van den Oever, die al meer dan twintig jaar spreekt over non-dualiteit.

Hij raakte al jong geïnteresseerd in diepe levensvragen, concentreerde zich op mystieke thema’s en zocht her en der in de wereld contact met spirituele leiders. Later bekwaamde hij zich als medisch analist en psychotherapeut. Vanaf 1988 belegde hij bijeenkomsten in kleine kring, waarin hij zijn unieke visie in talloze varianten naar voren brengt.

Met onderwerpen als: terug naar de eenvoud van het bestaan; totale kwetsbaarheid als overgave; de niet bestaan-de vrije wil.

Toen zijn leermeester Sri Nisargadatta Maharaj hem uitnodigde om te gaan spreken, wist hij dat hij dat alleen op zijn eigen manier en vanuit zijn eigen wijsheid kon doen. Die wijsheid is eenvoudig, en gebaseerd op de volkomen gelijkwaardigheid die hij ervaart

als het gaat om hemzelf en ‘de ander’. *‘Want als ik niet weet wie er spreekt, en jij weet niet wie er luistert, dan wordt onze volkomen gelijkwaardigheid voelbaar. Dan zijn we Een.’*

Ik interviewde hem voor mijn radio-programma en dat was confronterend. In dit boek zijn zijn thema’s en gezichtspunten voor het eerst als coherente tekst samengebracht. Daarnaast is een reeks dialogen opgenomen waarin niet alleen zijn passie voor het onderwerp, maar ook zijn liefdevolle benadering ervan onmiskenbaar tot uitdrukking komen.

Ik weet niet wie ik ben bevat originele visies, in mystieke termen verwoord, niet gebonden aan welke geloofsovertuiging dan ook, over de uniciteit van elk mens. Hij benadrukt onder meer, *‘dat elke hiërarchie, elke vorm van ongelijkwaardigheid tussen mensen een volslagen illusie is’* en *‘dat we allemaal het licht der wereld zijn, dat elke identiteit overstijgt’*.

Een must voor ieder die bereid is tot innerlijke reflectie en kwetsbaarheid. *‘Als er in de spirituele zoektocht gesuggereerd wordt dat het ontsnappen aan die kwetsbaarheid mogelijk is, noem ik dat boerenbedrog.’*

Welkom in de wereld van kwetsbaarheid.

Aat-Lambèrt de Kwant

Jan van den Oever

Oeverloos

Auteur: Jan van den Oever
Titel: Oeverloos
Uitgave: Samsara, 2015

Al meer dan vijftientwintig jaar spreekt Van den Oever (1949) met grote passie over non-dualiteit, met nadruk op het aspect van de totale beschikbaarheid die we in werkelijkheid zijn voor alles wat zich voordoet – vreugde en verdriet, succes en falen, en alles wat daartussen ligt.

Hij spreekt zijn eigen waarheid, maar die waarheid kan altijd herkend worden als iets wat je zelf al lang weet.

In zijn tweede boek zijn door de samenstellers satsangteksten bijeengebracht die grote indruk op hen hebben gemaakt. Samen met hem daal je af in de totale kwetsbaarheid die je in wezen bent.

En hoewel dat soms heel pijnlijk kan zijn, herinnert hij je eraan dat het wel wat hij noemt de zoete pijn is die je helpt om Thuis te komen.

Een warm aanbevolen boek van de bebaarde Van den Oever, die geen enkele behoefte heeft op het podium te staan om daar de verlichte goeroe uit te hangen.

Hij benadrukt de gelijkwaardigheid tussen hem en de bezoekers. Hij wil geen positie innemen van iemand die bijzonder zou zijn.

En hij geeft aan dat hij het nog geen kwartier met zichzelf zou uithouden als hij gekloond zou worden. *‘Dan is het: hij eruit of ik eruit,’* zegt hij met de hem zo kenmerkende mengeling van humor en serieusheid.

Aat-Lambèrt de Kwant

Ernstig advies van Carl Gustav Jung: ‘Let op uw dromen!’

Jung en de ‘moderne mens’

✦ dr. Tjeu van den Berk

Jung verstond onder de ‘moderne mens’ de westerse mens die een grote kloof constateert tussen zijn dagelijkse ervaringen en allerlei geloofssystemen die hem tot voor kort als feiten los van die ervaringen voorgehouden werden. Wat voor relatie hebben die bovennatuurlijke, irrationele waarheden nog met de wereld van alledag, waarvan de tastbare kant zo exact door de natuurwetenschappen geregistreerd wordt?

Jung vindt deze vraag begrijpelijk en terecht voor een rationeel verlicht mens, zoals die in de laatste eeuwen is opgevoed en geschoold. Wat hier echter speelt volgens Jung is het volgende: deze *moderne mens* weet die voor hem veelal metafysische voorstellingen – goden die incarneren, sterven en verrijzen, zielen in een hiernamaals, verlossing van de duivel, enzovoort – niet langer meer in verband te brengen met universeel psychische gebeurtenissen in hemzelf.

Ook al kun je ‘de wolf’ in Roodkapje niet empirisch registreren, hij bestaat wel degelijk als psychische werkelijkheid, bijvoorbeeld als het archetype van ‘de schaduw’. Doordat de *moderne mens* deze ‘overgang’ niet weet te maken, raakt hij steeds meer in een crisis en ontstaat er niet zelden een overspannen levenshouding. Het is volgens Jung dan ook niet toevallig dat psychologie, psychiatrie, psychotherapie en psychosomatiek zo sterk aanwezig zijn in de huidige cultuur. Het lijkt wel of deze disciplines in de negentiende en twintigste eeuw zijn uitgevonden vanwege de fragmentatie en de desintegratie van de sociale structuren. Volgens Jung stagneert bij de *moderne mens* dus juist de integratie van onbewuste en bewuste strevingen. In waarschijnlijk geen enkele cultuur heeft het bewuste ik zich zó los gezongen van zijn instinctieve basis als in onze ‘verlichte’ westerse maatschappij. De vraag wordt dan, formuleert Jung: *‘Hoe kan het vooruit geijld, allerjongste bewustzijn weer opnieuw verbonden worden met het achtergebleven alleroudste, het onbewuste? Het alleroudste is de instinctieve basis. Wie de instincten over het hoofd ziet, wordt door hen van achteren overweldigd, en wie zichzelf niet kan vernederen, die zal vernederd worden, waarbij hij tegelijkertijd ook de vrijheid, zijn kostbaarste goed, verliest.’*

Het is een bekende hypothese van Jung: een mens die geboren wordt, is niet alleen lichamelijk maar ook psychisch al

miljoenen jaren oud! Zoals het lichaam een millennia oude evolutionaire geschiedenis heeft, zo is dat ook met de psyche het geval. *‘De voorouderlijke ziel is niet van vandaag of gisteren! Ze is vele miljoenen jaren oud. Het individuele bewustzijn is slechts de bloesem en vrucht van één seizoen, die ontsproten is aan het eeuwenoude wortelstelsel. Ons bewustzijn bevindt zich in een betere overeenstemming met de waarheid, wanneer het rekening houdt met het bestaan van het wortelstelsel, want dat is de moeder van alles.’* Op dit wortelstelsel ontstaat het ‘ik’, dat een leven lang door hem gevoed en gedragen wordt. Jung vindt dat de *moderne mens* deze instinctieve basis verdrongen heeft en dat die alleen nog functioneert tegen de verdrukking in, dus meestal disfunctioneert. De *moderne mens* heeft er wel last van en raakt er ook lichtelijk door verontrust want hij snapt het niet. Voor hem, die alles onder controle meent te hebben, lijkt het of uit allerlei spleten en kieren, vulkanische krachten opborrelen, onruststokers om zo te zeggen. Dissociatieverschijnselen en schizoïde toestanden worden waarneembaar, irrationele stemmingsovergangen, depressies, onberekenbare affecten, suïcidale neigingen, plotselinge onlust, psychische vermoeidheid, kortom neurotische verschijnselen van allerlei aard.

De mensen uit de oudheid en grotendeels ook nog onze eigen overgrootouders, onbewust van hun projecties, wisten dikwijls hun onbewuste strevingen nog te kanaliseren. Ze ervoeren nog wel het onbewuste op zijn duivelse en goddelijke gronden. De *moderne mens* gelooft al die ‘flauwekul van opa en oma’ niet meer, maar heeft daarmee niet zelden het kind met het badwater weggegooid. De onbewuste psyche van de *moderne mens* werkt immers nog steeds zoals hij miljoenen jaren lang heeft gewerkt.

‘Wat te doen?’, vraagt de patiënt

In een voordracht uit 1933 illustreert Jung voor zijn gehoor de problematiek van de *moderne mens* aan één zo’n mens, iemand die zijn spreekkamer binnenstapt en hem therapeutisch advies vraagt om van zijn stress af te komen. ‘Onze patiënt,’ zegt Jung, *‘is een intelligent mens; hij heeft alle drankjes al geslikt, de goede en de slechte; hij heeft geluisterd naar alle raadgevingen van goedbedoelende mensen; hij heeft elk dieet geprobeerd.’* Hij stapt ten lange leste vol twijfel de kamer van de psychiater binnen en stelt onmiddellijk de vraag: ‘Wat te doen?’ En met die vraag beginnen de moeilijkheden. Want de patiënt zou eigenlijk moeten vragen, stelt Jung, *‘Wat niet te doen?’* Hij moet gebracht worden naar een plek waar zijn ik-bewustzijn een grote stap terug moet doen. Hij moet inzien dat hij nog vastzit aan één grote projectie, die van het rationele ‘ik’ als almachtige god, als drager van goed en kwaad, als rechter over waarheid, goedheid en schoonheid.

Originele kleurenfoto (rond 1960) van Carl Gustav Jung

Maar daarvan loskomen, lijkt haast *a priori* uitgesloten want onze patiënt 'lijdt vooral aan de ziekte van het alles-toch-al-beter-weten-dan-wie-ook en er bestaat eenvoudig niets dat niet reeds ergens op de juiste wijze is geclassificeerd; en wat zijn eigen ziel betreft, die gehoorzaamt uitsluitend nog aan zijn verstand.'

Bergson schrijft ergens: 'Er zijn dingen, waar alleen het verstand naar kan zoeken, maar die het, steunend op eigen kracht, nooit zal vinden. Die dingen zou alleen het instinct kunnen vinden, maar dat zal ze nooit zoeken.' Levenskunst wordt dan dat het verstand, wetend waarnaar het zoekt, ruimte maakt voor het instinct, opdat dit vindt waar het niet naar zoekt!

Maar dat is sneller gezegd dan gedaan. Achter dikke, masculien stevige muren van boeken, kranten, meningen, instellingen en beroepen verschanst, moet de patiënt gebracht worden naar een vruchtbare kiem in het instinctieve 'rijk van de moeders'.

Waar het om gaat is, het onbewuste te laten spreken, zo te leven dat het onbewuste in werking kan treden. 'Want het leven welt op uit onbewuste grond,' schreef Meester Eckhart. En die 'opwellingen' worden niet bewerkstelligd door de ratio, ze komen tot stand via de *imaginatio*. Wanneer het onbewuste spreekt, gebeurt dat altijd via de droom, de illusie, het gevoel, de intuïtie en de gewaarwording. Via de verbeelding worden de 'waarheden van het onbewuste' aangereikt en niet op een andere manier. En verbeelding is heel iets anders als inbeelding. 'Ieder goed idee en iedere scheppende daad ontspruit aan de verbeelding. Het is niet slechts de kunstenaar die al het grote aan zijn fantasie te danken heeft maar elk scheppend mens. We hebben ontzaglijk veel te danken aan het spel van de verbeelding.'

Symbolisch leven

Dankzij onze verbeelding zijn we in staat de werkelijkheid symbolisch te ervaren. In het algemeen wordt over symbolen gesproken als over codes die voor iets anders staan. Dat zijn slechts tekens volgens Jung. Kenmerkend voor het symbolisch bewustzijn is juist dat we participeren aan een werkelijkheid die onpeilbaar is. Symbolen trekken het alledaagse bewustzijn juist buiten zijn grenzen. In 1939 houdt Jung in Londen een pleidooi voor een symbolisch leven, en wel ten overstaan van een groep bisschoppen, priesters, dominees en pastoraal werkers. Ik vat daaruit een paar gedachten samen.

'In onze tijd hebben we geen symbolisch leven meer, en toch hebben we daar allen ernstig behoefte aan. Alleen in een symbolisch leven kan onze ziel haar behoeften tot uitdrukking brengen – haar dagelijkse behoeften, wel te verstaan! En daar mensen niet symbolisch leven, kunnen ze niet uit de molen stappen van het vreselijke, knarsende, banale leven van alle dag. Ze ervaren dat als 'niets meer dan...' Alles is banaal en daarom worden mensen neurotisch. Ze worden eenvoudigweg ziek van alles, en zijn daarom alleen nog maar uit op sensatie. We leven te rationeel, er is geen symbolisch bewustzijn waarin ik boven mezelf uitgroeï, iemand anders ben, waarin ik een rol heb als acteur in het goddelijke drama van het leven. Dan krijgt het leven zin, heeft het continuïteit en staat het in dienst van het geheel der mensheid. Dat geeft het leven zin. Al het andere is banaal. Je kunt er buiten. Een carrière, kinderen voortbrengen, het is allemaal maya vergeleken met dat ene iets: weten dat je leven zinvol is.

We kunnen het wiel niet terugdraaien, we kunnen niet terug naar een symboliek die voorbij is. Onze twijfel heeft die gedood, verslonden. De oude dogmatiek drukt mijn psychische werkelijkheid niet meer uit. De toestand waarin mijn psyche verkeert, vraagt om iets anders.

Ik meen dat de tendensen van het onbewuste in onze tijd voor een deel overeenkomen met die uit de middeleeuwse mystiek. Die vind je bijvoorbeeld bij Meester Eckhart, je vindt die ook in de gnostiek en de alchemie. Gnostiek is een consistente levensbeschouwing over de Christus in ons, niet over de historische Christus buiten ons. Ik vermoed dat dit soort strevingen in de toekomst sterker zullen worden, maar hoe die toekomst er daadwerkelijk uit zal zien, is niet te voorspellen.'

De auteur van het boek *Spreuken* wist het al: 'Als er geen visioen is wordt een gemeenschap teugelloos' (29, 18).

In 1944 schrijft Jung in het voorwoord van *Psychologie en Alchemie*: 'De christelijke cultuur blijkt verschrikkelijk hol te zijn: het is een uiterlijk vernisje. De innerlijke mens wordt er echter niet door geraakt, en is daarom ook niet veranderd. De toestand van de ziel komt niet overeen met wat er uiterlijk geloofd wordt. De ziel van de christen heeft geen gelijke tred gehouden met wat er uiterlijk geloofd wordt. Ja, uiterlijk staat alles er, in woord, in beeld, in kerk en in Bijbel. Maar innerlijk vinden we daar niets van terug. (...) Men heeft slechts in de wereld buiten een Christus ontmoet, maar nooit in de eigen ziel. (...) Zo lang de religie slechts bestaat uit geloof en uiterlijke vormen, en zo lang de religieuze functie geen ervaring van de eigen ziel is, is er niets fundamenteels gebeurd. We moeten nog leren begrijpen dat het 'grote mysterie' niet alleen op zich bestaat, maar dat het voornamelijk ook geworteld is in de menselijke ziel.'

Wat we nodig hebben, stelt Jung, is extase, in de Griekse betekenis van dat woord, *ek-stasis*: buiten ons ego staan. Het ego is een gevangenis, gevangen in tijd, ruimte en rationaliteit. We dienen deze mentale gevangenis van tijd tot tijd, regelmatig achter ons te laten. Wat kan ons daarbij helpen? Poëzie, liefde, sex, therapie, passie, de natuur, het ritueel, muziek, empathie en compassie. Al deze dingen, wanneer ze ons aanzetten tot visionaire oplettendheid, noemt Jung 'religie'. Religie is alles wat ons helpt ontsnappen uit egocentriciteit, uit de wereld van alledag. In navolging van Rudolf Otto, spreekt Jung hier ook dikwijls over de behoefte aan 'het numineuze'. In een brief aan een pastor schrijft hij: 'De hoofdinteresse van mijn werk ligt niet zozeer in de behandeling van de neurose als wel in het in aanraking komen met het numineuze.'

'Let op uw dromen!'

In zijn voordracht uit 1933 (over de overspannen patiënt die hem om raad komt vragen) werkt Jung maar één voorbeeld uit van *ek-stasis*. 'Dat is de droom, die efemere, vluchtig verschietende schepping van onze nachten.' Onze patiënt moet leren luisteren naar zijn dromen! Maar dat is in zijn ogen zo banaal, zo op voorhand al duister, belachelijk en onbelangrijk, dat die helemaal niet in tel is. Jung werkt uit dat

het juist de koninklijke weg is naar ons wortelstelsel, hoeveel andere er verder ook nog zijn.

'De droom is een kleine, verborgen deur in het diepste innerlijk der ziel. Zij geeft toegang tot die kosmische oernacht, die ziel was, lang voor er een ik-bewustzijn bestond, en die ziel zal zijn, wat het ik-bewustzijn nooit zal kunnen bereiken. [...] In de droom gaan we binnen in de diepere, algemenere, echtere, eeuwigere mens, die nog in de schemering van de oorspronkelijke nacht staat, waar hij nog een geheel was, en het geheel in hem was, in de natuur, die geen onderscheid kent en ontbloot is van egocentriciteit. [...] Daarom is het geen wonder, dat in alle oude culturen een droom zulk een diepe indruk maakte, dat een 'grote droom' werd opgevat als een boodschap der goden!'

In de droom vallen ons de 'waarheden' in die ertoe doen. De moderne mens valt echter niets meer in! Hij wil juist gevrijwaard zijn voor willekeurige invallen en opwellingen. *'Waarom vergeet men steeds, dat op het hele gebied van de menselijke beschaving niets groots en schoons is, dat zijn bestaan niet dankt aan de gelukkige inval? Wat zou er van de mensheid worden, wanneer niemand meer invallen kreeg? [...] Nooit beseffen wij méér, hoezeer wij van onze invallen afhanke-lijk zijn, dan wanneer ons ongelukkigerwijs niéts wil invallen.'*

Objectief dromen?

De patiënt vindt echter dat er niets objectiefs zit in dat vluchtige psychische verschijnsel dat droom heet. Het is het meest subjectieve (lees: onbetrouwbare), dat men zich indenken kan. Dan antwoord ik hem, zegt Jung: *'Dan kunt u toch uw angsttoestanden en uw dwangvoorstellingen onmiddellijk laten verdwijnen. Het slechte humeur, dat u zo dikwijls hebt, is er niet meer. U hoeft slechts het toverwoord te spreken.'* Maar zo is het natuurlijk niet. De moderne mens heeft in zijn naïviteit in het geheel niet bemerkt, dat hij door zijn ziekelijke impulsen net zo bezeten is als iemand in de donkerste Middeleeuwen maar bezeten kon zijn. *'Het verschil,'* zegt Jung, *'kan men verwaarlozen; toen noemde men zoiets de Duivel, tegenwoordig heet het neurose; maar de zaak is hetzelfde. Het is dezelfde oerervaring: iets objectiefs psychisch, iets vreemds en onoverwinnelijks blijft onaantastbaar voor de heerschappij van onze psychische willekeur.'*

Jung begrijpt natuurlijk heel goed dat onze 'verlichte' patiënt teleurgesteld is met dit advies. *'Zeker, met dromen bouwt men geen huizen, betaalt men geen belastingen, men wint er geen veldslagen mee en de wereldcrisis wordt er niet door opgeheven. Daarom wil mijn patiënt, evenals andere mensen, van mij horen, wat men tegen de onhoudbare toestand kan doen en wel met verstandige, aan de ernst der situatie aangepaste middelen.'*

En hij dringt aan: *'Wat moet ik doen?'* Het antwoord van Jung is van een onthutsende eenvoud en zal de patiënt nog meer in verwarring brengen, maar het is het enig juiste. Hij antwoordt: *'Ik weet het ook niet.'* De psychiater met al zijn verstand weet het ook niet. Het Zelf weet het. De patiënt moet luisteren naar zijn onbewuste.

Alle grote profeten, vernieuwers, zieners in een cultuur zijn personen die eerst en vooral geluisterd hebben naar dat innerlijke Zelf. *'Als [in een cultuur] het bewustzijn verdoemd raakt in een eenzijdige en daarom verkeerde richting, dan worden 'instincten' tot leven gewekt en zenden ze hun voorstellingen naar de dromen van de enkelingen en de visioenen van de kunstenaars en zieners om daarmee het psychische evenwicht te herstellen.'*

Op dat vlak maakt de mensheid werkelijk geschiedenis, meent Jung. Hij houdt dat zijn toehoorders buitengewoon krachtig voor.

'Wanneer wij de geschiedenis van de mensheid overzien, dan onderscheiden wij slechts de meest oppervlakkige laag der gebeurtenissen. [...] Wat er eigenlijk gebeurt, ontsnapt aan de onderzoekende blik van de historicus, want het eigenlijke gebeuren der geschiedenis is diep verborgen, want door allen geleefd en door niemand opgemerkt. Het bestaat uit het meest persoonlijke, subjectieve, psychische leven en beleven. Oorlogen, dynastieën, sociale omwentelingen, veroveringen en religies zijn slechts de oppervlakkigste symptomen van een verborgen, fundamentele geestelijke dispositie van het individu, waarvan het individu zichzelf niet bewust is en die daarom ook door geen enkele geschiedschrijver wordt bericht; de godsdienststichters kunnen misschien in dit opzicht nog de meeste opheldering verschaffen. De grote gebeurtenissen in de wereldgeschiedenis zijn eigenlijk buitengewoon onbelangrijk. In laatste instantie is alleen het subjectieve leven van het individu wezenlijk. Dit leven maakt geschiedenis; alle grote omwentelingen spelen zich eerst alleen in dat leven af; de toekomst, de gehele wereldgeschiedenis is tenslotte de kolossale som van alle in stilte geleefde levens. In ons persoonlijkste en subjectiefste leven ondergaan we niet alleen onze tijd, wij maken hem ook. Onze tijd – dat zijn wij!'

Wanneer ik mijn patiënt de raad geef: *'Let op uw dromen,'* dan bedoel ik daarmee: keer terug tot het meest subjectieve dat in u leeft, tot de bron van uw bestaan en uw leven, tot op het punt, waar gij geschiedenis maakt, zonder het te weten. Uw schijnbaar onoplosbare moeilijkheden moeten blijkbaar onoplosbaar zijn, opdat u zou ophouden u er over op te winden en te zoeken naar redmiddelen, die bij voorbaat nutteloos zijn. Uw dromen zijn de uitdrukking van uw subjectieve wezen, daarom kunnen zij u openbaren, door welke foutieve instellingen u in het moeras geraakt bent.'

In zijn voordracht werkt Jung dan concreet uit hoe, als men er ook maar enige moeite voor doet, zijn (verschillend soortige) dromen kan leren verstaan. Dat is hier nu niet aan de orde. Waar het om gaat is aan te geven dat de moderne mens leert om regressieve stappen te zetten, dat hij leert om met zijn corticale ik-bewustzijn te luisteren naar de wijsheid van zijn hersenstam. De moderne mens moet inzien en vooral ervaren dat de bron van al zijn projecties niet buiten hem ligt, maar in hem. Hij moet inzien dat hij dan wel niet meer in 'de Duivel' gelooft, maar dat daarmee het kwaad, de 'schaduw' in hem nog niet is verdwenen, dat hij door het 'donkere bos' op weg is naar de 'wijze moeder' maar trefzeker 'de wolf' moet integreren. Op het moment dat die weg wordt afgelegd, ervaart hij zijn 'ik' nog wel als het centrum van bewustzijn maar niet meer als het centrum van de hele persoonlijkheid. ■

Over de auteur

Dr. Tjeu van den Berk (1938) is theoloog en studeerde theologie in Rome, Lyon en Nijmegen. Hij werkte aan de Katholieke Universiteiten te Amsterdam en Utrecht, en anno nu doceert hij aan het Jungiaans Instituut.

Hij schreef diverse boeken over de samenhang tussen religie, psychologie, kunst en cultuur, waarvan *Het numineuze* de bekendste is, evenals *Het mysterie van de hersenstam*, *Mystagogie*, *inwijding in het symbolisch bewustzijn*, en enkele boeken over Jung. In zijn boek *Het oude Egypte: bakermat van het jonge christendom* doet hij uit de doeken hoe het jonge christelijke geloof voor een belangrijk deel geënt is op levensbeschouwelijke ideeën van het oude Egypte.

Een greep uit het aanbod!

Dit en meer kunt u meeleven op het Congres van het Eeuwfeest

Eeuwfeestcommissie en workshopleiders

In dit artikel vindt u veel informatie over de programmaonderdelen en workshops die worden gegeven op het Congres van zaterdag 9 juli t/m dinsdag 12 juli. Bij het samenstellen van dit nummer van *Reflectie* (in de maand mei) was de definitieve planning van de activiteiten nog niet bekend. Kijkt u voor het juiste programma, de dagdelen en tijdstippen van de workshops, op de website www.vkk.nl. De voertaal tijdens het congres is Engels.

Maar er wordt zeker rekening gehouden met de mensen die het Engels niet of onvoldoende beheersen.

Workshop: 'Vervul de kosmos in jezelf'

Kosmische wetten bepalen de ontwikkeling van de kosmos en van ons innerlijk. Wij mensen hebben een grote potentie die vervuld wil worden. We gaan in deze workshop na hoe we daarbij universele wetten kunnen benutten die ook werkzaam zijn in de Heilige Mis. Zo kun je ons universum, onze Aarde, of ons eigen samenstel van geest, ziel en lichaam zien als een organisme waarin steeds meer met elkaar verbonden wordt. De kosmos, of *Grote Moeder*, zal proberen dit in stand te houden. Als een organisme groeit zal er geestkracht binnenstromen. We gaan proberen deze, en andere, wetten meer bewust te worden.

Begeleider: Gert Jan van der Steen.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop met dansen door Evalidja van Woerekom

Elders in dit nummer vindt u een informatief achtergrondartikel over de verschillende dansen waarmee Evalidja bekend is. En natuurlijk schrijft zij over haar 'spiritual practice': *Dansen van Universele Vrede*. Laat u inspireren en dans mee!

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Muziekworkshop door Jan Goorissen

Jan Goorissen is musicus. Hij is onder meer gamba-docent en ontwerper van de elektrische Ruby-Gamba.

Houdt u van muziek? Houdt dan deze workshop in de gaten!

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Activiteit: Eeuwfeestlied maken

Doel van deze activiteit is om samen een *eeuwfeestlied* te maken. De bedoeling is dat het lied iedere dag een keer samen gezongen gaat worden.

Wat we doen: er is ongeveer drie kwartier de tijd voor. Het idee is dat alle aanwezigen verdeeld worden in een aantal kleinere groepen. Hoeveel precies hangt af van de melodie die we gebruiken en het aantal coupletten dat we kunnen maken. Elke groep maakt een couplet.

Begeleider: Henry Hagen.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Lichtmeditatie

De geleide lichtmeditatie is een universele meditatie vanuit de kabbalah, die ons brengt voorbij de begrenzingen van het gewone denken. Kleuren en energiestromen staan bij deze meditatie centraal.

Begeleider: Helen Wieman.
Tijdstip: kijk op www.vkk.nl.

Activiteit: Orgelmuziek licht een dagthema uit

Dit vindt natuurlijk plaats in de St. Michaëls kerkzaal. De exacte invulling was op het moment van samenstellen van *Reflectie* nog niet bekend. Tijdstip: Kijk voor alle bijzonderheden en de verschillende tijdstippen op www.vkk.nl.

Activiteit:

Inspiratie en nieuwe inzichten door infographics

Dit is niet een werkvorm die op een vast tijdstip start, maar gedurende alle vier de dagen kun je even, of iets langer, deelnemen of bij het aangeboden materiaalilstaan. Rondom de tijden dat de workshops worden gegeven zijn er begeleiders aanwezig bij de infographics. Dan kun je met hen actief in gesprek en zij werken je feedback uit met behulp van infographics. Een infographic of informatieve illustratie geeft een informatieve weergave van verschillende objecten met een combinatie van tekst en beeld. Een kaart, grafiek, bord, instructieve tekening of ..., het kan allemaal. De infographics op het congres zijn elke dag anders en sluiten aan bij het thema van die dag. Aan de hand van de infographic kun je je verdiepen in het thema, bijvoorbeeld door associaties en brainstormen. Verschillende begeleiders zijn aanwezig bij de borden om je te prikkelen met vragen of met je mee te reflecteren. De vragen betrek je op je eigen levensproces en je reflecteert op jouw verbinding met de vkk. Als je jouw associatie of nieuwe inzicht tot een kern hebt teruggebracht kun je dat kwijt op een mindmap. De resultaten van alle mensen die iets bijdragen vormen uiteindelijk één grote mindmap. Elke dag één. Begeleiders: Frances Nuijen, Vick Nieuwenhuis, Frank Kouwe. Tijdstip: actuele informatie op de website.

Workshop: Ken jezelf

We gaan aandacht besteden aan *gnosis*. Gnosis is een vorm van kennis. Geen aangeleerde kennis, maar innerlijk weten, zelfkennis door zelfervaring. Hierdoor kom je ook in het reine met je geweten, je gaat op zoek naar wat er in jou omgaat om zo te begrijpen wie je werkelijk bent. 'Ken jezelf', is sinds eeuwen al een belangrijk axioma voor de mens. Gnosis is een belangrijke component in de Nag Hammadi-geschriften. Aan de hand van het *Evangelie der Waarheid* gaan we deze innerlijke bron verder onderzoeken. 'Het Boek van de Waarheid' is een vreugde voor hen die van de Vader van de Waarheid de gave ontvangen hebben hem te kennen door de kracht van het Woord. Het Woord is uitgegaan van de Volheid die zich in het denken en het bewustzijn van de Vader bevindt en wordt 'de Verlosser' genoemd. Ken jezelf, onderzoek jezelf! Begeleiders: Christiaan de Moraaz Imans en Wies Kuiper. Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Activiteit: Avondwandeling

In de avondwandeling verbinden we ons met de natuur en met ons innerlijk. We worden ons bewust van onze adem en van de aarde onder onze voeten. Onderweg doen we een aantal eenvoudige oefeningen, zoals het contact maken met bomen en planten, het ons inleven in hun energiestromen en het zegenen en opdragen van mensen, dieren, planten en de vier elementen. Er wordt weinig gesproken. Begeleider: Gert Jan van der Steen. Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

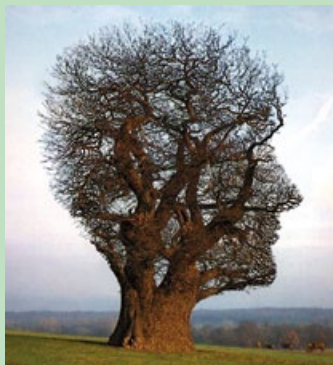

Workshop: Ontwaken of: 'er is mij een licht opgegaan'

Deze workshop gaat over het licht dat bij jou is aangegaan. Het gaat om die momenten dat er ineens iets helder werd of je plotseling iets zag wat je daarvoor nog niet zag. Je hart ontwaakte in een nieuw besef, een nieuw weten. We gaan deze ervaringen met elkaar delen. Op welke manier werkt de helderheid nog door of is het licht verduisterd geraakt? Wat heeft het inzicht je nu nog te vertellen en is het mogelijk om opnieuw verwonderd, verruimd of verlicht te raken door dat licht? Begeleider: Cornelis Kapitein. Om iedereen aan bod te laten komen is er plaats voor maximaal 8 mensen. Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Ervaar en versterk je Licht

Meditatieworkshop gericht op de energie van het hart. Begeleider: Caroline Veerman. Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Leren luisteren naar je innerlijke stem

Verdiepen betekent het denken en voelen dat verbonden is met de uiterlijke wereld achter je laten en je open stellen voor je innerlijke gids, je stem van de stilte, die je – zonder dat je het misschien beseft – altijd leidt en innerlijke vrede, blijdschap en tevredenheid kan geven.

Hoe komen we daarmee in contact? Hoe leren we luisteren, vertrouwen, onderscheiden, rustig aan te doen en te wachten? Hoe ontwikkelen we een ontvankelijke houding om betrouwbare antwoorden van God, ons Hoger Zelf op te vangen?

Werkvorm: dialoog en geleide meditaties; hand-out: 10 raadgevingen om beter naar uw innerlijke stem te leren luisteren.

Aantal deelnemers: maximaal 12.

Begeleider: Alice Bouwland.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: 'The Lord is my shepherd, I shall not want'

Onze wil is een belangrijk deel van ons mens-zijn. We besluiten met onze wil, richten onze aandacht met onze wil, houden vol en stellen ons open.

Om welk 'niet willen' gaat het als we wel onze aspiratie tot grotere geestelijke ontwikkeling willen volgen?

Welke aspecten van 'willen' kunnen we wel gebruiken?

Welke aspecten van onze wil zijn nodig om ons verder geestelijk te kunnen ontwikkelen?

Welke niet? In hoeverre is jouw wil op dit moment in balans om je verdere groei te ondersteunen?

Begeleider: Paula-Willemijn van Rooijen.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Niet mijn wil, maar Uw Wil geschiede

Als we transformeren is dat een breuk in de tijd, er ontstaat een 'ervoor' en 'erna'. Het is alsof we een ontwaken in een vernieuwde wereld. Dé transformatie luidt bijvoorbeeld: Niet mijn wil, maar Uw Wil geschiede.

Waaruit bestaat Gods Wil? Aan welke aspecten kunnen wij dat herkennen? En hoe kunnen we meer van deze aspecten in onszelf ontwikkelen? Wat hebben we nodig voor onze geestelijke 'overgave'? Welke soorten wilskracht kunnen we hiervoor ontwikkelen? Uitgaande van de zeven straalkaarsen schrijven we ons eigen ontwikkelingsplan

Begeleider: Paula-Willemijn van Rooijen.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Dilemma's doen bewegen

Dilemma's kenmerken het leven in onze duale wereld. Wat weegt zwaarder: zorg voor de ander of zorg voor jezelf? Veilige zekerheid of de uitdaging van verandering? Training van lichaam of van geest? Elke keuze bestaat uit verruimende en beperkende aspecten. Geen wonder dat we ons vaak heen en weer getrokken weten tussen polaire overtuigingen. Heel vaak ook blijven we onnodig steken en komt er geen beweging.

In deze workshop onderzoeken we welke polariteiten verbonden zijn aan een last of wens. *Welke vertrouwde voorkeurspool hebben we? Welke angst of welk verlangen trekt ons daar naar toe? Wat betekent het om de voorkeurspool meer los te laten?*

Ons doel is te onderzoeken hoe we iets meer als een evenwichtskunstenaar op meerdere manieren actie kunnen ondernemen.

Werkvorm: associatief tekenen en gesprek.

Begeleider: Alice Bouwland.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: Bewegen & voelend aanwezig zijn in ons lichaam

Je lichaam in beweging laten komen en daar voelend aanwezig bij zijn brengt je dicht bij jezelf. Het kan zelfs een gevoel van intiem contact met jezelf geven.

Tevens biedt het de mogelijkheid te ontdekken waar iets vastzit en waar het soepel aanvoelt. Vervolgens kun je bepalen wat je er mee wilt en kunt doen.

In deze workshop gaan we ons lichaam vloeiend van binnenuit bewegen: 'Going with the flow!' De focus gaat daarbij primair uit naar waar de beweging soepel is.

Zó genieten en het geeft je energie!

Begeleider: Marianne van der Kooij.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Workshop: 'Geestelijk bewegen'

Waar gaat het dan om? Het idee is dat we dat met elkaar gaan uitvinden. Zien of en hoe ieder dat doet. Dat we geestelijk beweeglijk zijn is duidelijk, want de mens is van nature nieuwsgierig. Blijft niet op één plaats staan, en als je dat wél doet, kijk je vaak om je heen en daardoor verandert je zicht.

Bij bewegen in fysieke zin denk je aan je verplaatsen. Dat is bij bewegen in de geest ook zo. Verplaats je eens in een ander, in een andere situatie. Als je niet beweegt kan dat misschien leiden tot fundamentalisme.

Begeleider: Wies Kuiper.

Tijdstip: actuele informatie op de website www.vkk.nl.

Actuele informatie?

Kijk voor alle programmaonderdelen, bijzonderheden en geplande tijdstippen steeds op onze website www.vkk.nl.

BOEK bespreking

Alle boekbesprekingen zijn geschreven door Aat-Lambert de Kwant, tenzij anders vermeld

Open geloven

Een verantwoording van het christelijk geloof

Auteur: Jart Voortman et al.

Uitgever: Kok, 2015

Voormalige predikant Voortman schreef dit boek als een eigentijdse apologie. Hij kaart in dit boek allerlei wetenschappelijke, historische, ethische en theologische zaken aan die een acceptatie van de Bijbel als gezaghebbend op die gebieden in de weg staan. Daarbij is het eerste hoofdstuk *Weten* het meest uitgewerkt en zeker interessant als het gaat om de beschrijving van wetenschappelijke ontwikkelingen, kijk op atheïsme, geloof in wonderen, schepping en/of evolutie, astronomie en bijnadood-ervaringen. *Open geloven* betekent voor Voortman ook openstaan voor ervaringen die niet wetenschappelijk verifieerbaar zijn en dat is toch een beetje vloeken in de kerk c.q. rationeel theologenland, maar ik ben blij dat na mensen als Hans Stolp, nu ook andere collega's van hem deze ervaringen serieus gaan nemen. In dit verband spreekt Voortman van *open en gesloten gelovigen*. 'Gesloten gelovigen hebben geen rust totdat alle vragen enigszins een bevredigend antwoord hebben gekregen. Open gelovigen hebben geleerd te leven met vragen die voor een gelovige onbeantwoordbaar zijn.' Op dezelfde manier heb je onder niet-gelovigen mensen die gesloten denken en anderen die zaken open kunnen laten. De materialisme-denkers kunnen het niet hebben dat er raadsels overblijven. Je zult hen niet horen zeggen: 'Daar heb ik geen antwoord op.' Er móet altijd een verklaring zijn. Waar veel theologen hun theologische vingers niet aan de nabij-de-dood-ervaring (NDE) durven branden, heeft Voortman het wel aangedurfd om de NDE op te voeren in zijn bespreking van de huidige

ge stand van de wetenschappen in relatie tot het christelijk geloven. Onder de titel *Geheimenissen* gaat hij in op het vóórkomen van wonderbare redden en genezingen, klokken die stilstaan op het tijdstip van overlijden, voorkennis van gevaar bij dieren, verschijning en communicatie met overleden geliefden, visioenen van Jezus.

Belangrijke vraag in het boek is: *past het christelijk geloof in de moderne wereld? Is het moderne wetenschappelijke wereldbeeld verenigbaar met wat de Bijbel zegt over schepping, verlossing en voleinding?* Ook gaat Voortman in gesprek met sceptici en atheïsten. Een andere vraag is of het christelijk geloof past in onze pluralistische maatschappij. In het deel *Kiezen* worden een aantal ethische thema's aan de orde gesteld.

Boeken als deze leiden er wellicht toe dat mensen binnen de kerken makkelijker gaan praten over hun bijzondere ervaringen en smaken naar meer.

God in de kring van de goden

Griekse tragedies en het christendom

Auteur: Jan de Jongh

Uitgever: Skandalon, 2016

Weer zo'n voltrefter van Skandalon. In dit boeiende boek wil De Jongh de gevolgen van een herleving van het tragische levensgevoel laten doorwerken in de godsleer. Hij kwam er achter dat er naast de macht van God nog andere machten bestaan, die niet kunnen worden uitgevlakt. Hij wil zelfs spreken van 'goden' die de wereld en het menselijke leven beïnvloeden. In Nederland heeft Samuel IJsseling deze visie bepleit, waarbij hij zo ver ging de joods-christelijke God in te ruilen voor het Griekse veelgodendom. Zó ver wil De

Jongh niet gaan, maar hij wil wel de geldigheid van het 'monotheïsme' ('er bestaat slechts één God') aan de orde stellen. Wordt het niet tijd, vraagt hij, voor een herwaardering van het 'polytheïsme' ('er bestaan verschillende goden')? De Bijbel zelf lijkt volgens De Jongh daarvoor enig houvast te bieden. De ervaringen van mensen in lijden en nood kunnen zo beter worden geplaatst. Met het oog op de disharmonie in het menselijk bestaan en in deze wereld bepleit hij het bestaan van meerdere machten of 'goden.' Veel mensen ervaren in hun leven de macht van het lot en gevoelens van tragiek. Deze ervaring kon lange tijd niet verenigd worden met het godsbeeld van het westerse christendom. Alle dingen werden daarin immers bestuurd door één God, die het goede met ons voorhad. Dit godsbeeld is voor velen niet meer geloofwaardig. De aloude Griekse tragedies bieden wél ruimte aan het tragische, en zij raken ons nog altijd diep. In het tragische lot van de helden en heldinnen herkennen wij ons eigen én gezamenlijke levensverhaal.

De Jongh laat in *God in de kring van de goden* een nieuwe benadering van de christelijke God zien, waarin ruimte is voor de ervaring van het tragische en de 'machten'. Hij schetst een theologie die verwoordt en verbeeldt wat mensen ervaren. De Griekse tragedies waaraan hij refereert, geven geen rationele verklaringen voor de menselijke tragiek, maar bewerken wel een katharsis en leiden tot zelfreflectie. 'Ze leren ons te leven met het feit dat het tragische tot onze menselijke conditie behoort.' *God in de kring van de goden* is een boeiend geschreven boek dat in deze hectische tijd vol lijden en zinloos geweld weliswaar geen pasklare antwoorden biedt, maar wel tot nadenken stemt over de oude vragen van de theodicee. 'We dragen het vragen en zoeken levenslang met ons mee: leven zonder antwoord.'

Hans Achterhuis verwoordt het zo: 'Jan de Jongh behandelt een onderwerp dat op dit moment in het brandpunt van de belangstelling staat. Met de terugkeer van de religie die in het secularisatiedenken van de vorige eeuw al afgeschreven leek, staan we in de moderne maatschappij voor alertere nieuwe, maar ook oeroude vragen.'

Liberaal christendom

Ervaren, doen, denken

Auteur: Rick Benjamin/Jan Offringa/
Wouter Slop

Uitgever: Skandalon, 2016

Liberaal christendom is een prikkelend boek dat hier en daar tegen de wat vermoldde poten onder de kerkelijke stoelen schopt.

Elf schrijvers willen een ruimdenkende, niet-dogmatische vorm van christendom delen, dat, zonder opdringerigheid, het belang van christelijk geloof wil uitspreken. De auteurs in dit boek zijn opgegroeid in heel verschillende kerken of gemeenten, die orthodox, midden-orthodox of vrijzinnig hervormd waren, gereformeerd of evangelisch.

Het *liberale* blijft dan ook beperkt tot het *christelijk liberale*. Toch wordt er in verschillende kritieken op gewezen dat er niet wordt ingegaan op bijvoorbeeld de islam of aan de uitdaging om het christelijk perspectief te hanteren in een multiculturele en multireligieuze omgeving. Niettemin wijzen de schrijvers erop dat *Liberaal christendom* laat zien dat er meer is tussen óf orthodox geloven óf niet geloven. Het laat zien hoe we vandaag de dag van God kunnen spreken, met de Bijbel kunnen omgaan en vanuit christelijke inspiratie kunnen leven. In dit prettig lezende boek laten de schrijvers ons kennismaken met wat ze noemen het '*Vertrekpunt Relivant*', een soort theologisch manifest dus dat in de artikelen nader wordt toegelicht. Met een ruime blik naar de (wetenschappelijke) inzichten van deze tijd, verwoorden de schrijvers het belang en de relevantie van de christelijke traditie voor vandaag en bieden een liberale theologie die onorthodox is en de grote vragen niet schuwt. Zij spreken zich uit over waarheid en interpretatie, kerk en wereld, over God, Jezus en de Geest. Ze denken na over de impact van geloof op o.a. geweld, vrijheid, liefde en seks. Een liberale, ruimdenkende en tolerante vorm van christelijk geloven is gangbaar in brede lagen van de Nederlandse kerken. Maar waar het liberale jodendom publiekelijk op veel sympathie kan rekenen en we vandaag de dag uitzien naar een liberale islam, komt zoiets als liberaal christendom tot op heden niet

of nauwelijks aan de orde en in die leemte wil dit boek voorzien. Toch begon het boek al lezend wat te kriebelen. Zo vroeg ik me bijvoorbeeld af waarom hier de term 'liberaal christendom' wordt gebezigd. Met Wolter Huttinga in *Trouw* zou ik liever pleiten voor de alternatieve titel 'hyperreflectief christendom'. Een reflectief christendom zoals ook de vkk dat kent, waarbij de ervaring een belangrijke rol speelt en ook in Voortmans *Open geloven* ter sprake komt.

Het kwaad en ik

Een zoektocht naar de wortels van geweld

Auteur: Colet van der Ven

Uitgever: Lemniscaat, 2015

Eén van de mooiste, meest treffende boeken die ik las over het begrip 'kwaad' in de wereld. Het boek is ontstaan als mengeling van drie journalistieke genres: reportage, interview, essay, afgewisseld met autobiografische flarden. Met de titel wil Van der Ven aangeven dat haar persoonlijke en professionele leven de kaderkring is van haar bundel: de ontmoetingen die ze had, de verhalen die ze hoorde, de gesprekken die ze voerde, de boeken die ze las en de ideeën die ze ontwikkelde. In deze bundel met eerder in *Trouw* verschenen interviews brengt Van der Ven verschillende visies op kwaad bijeen. *Het Kwaad en ik* is de weerslag van een persoonlijke zoektocht die nog steeds in volle gang is. Daarbij laat zij het metafysische kwaad buiten beschouwing, dat is van een andere orde, vindt ze. Ik ben overigens wel benieuwd naar haar visie hierop.

Maar haar belangstelling ging en gaat vooral uit naar de individuele mens die – fysiek, verbaal, psychologisch – geweld heeft gebruikt of ondergaan, naar de psychologie en sociologie achter verne-deren, kwetsen en haat zaaien, naar de mechanismen achter uitsluiting en misbruik, naar misvormde structuren en systemen. En ook naar de vraag hoe we tegenkrachten in onszelf en elkaar kunnen mobiliseren. '*Hoe kunnen we,*' vraagt ze, '*elkaar weerbaar maken (tegen meer of minder extreme) situationele invloeden en ons wapenen tegen de*

neiging tot geweld in onszelf?

Kwaad bestaat niet in absolute zin, stelt Andries van Dantzig, psychiater: 'Deze bundel is indrukwekkend, hoopvol, angstaanjagend, en ontroerend. Ieder die zich voelt geraakt door de discussies over *zinloos geweld* zou het op z'n nachtkastje moeten hebben liggen.' Mooi is wat Van der Ven in haar nawoord zegt: 'Wie leeft loopt littekens op. Niemand blijft gevrijwaard van pijn, schaamte, angst, vernedering, schuld, falen, leugens en verraad. Uit welke bron ontspringt dan het '*en toch*'? Ontmoetingen met uiteenlopende mensen, van wie een aantal in dit boek, hebben mij geleerd dat je misschien niet kunt verhinderen dat de kwaadaardige raven over je hoofd vliegen, maar wel dat ze zich er nestelen.'

Waarom ik christen ben

Auteur: Timothy Radcliffe

Titel: Waarom ik christen ben

Uitgever: Kok, 2005/2015

Radcliffe weet in deze heruitgave van 2005 diepe levenswijsheid volkomen begrijpelijk en vaak humoristisch onder woorden te brengen. Op haast profetische wijze leest hij als het ware de tijd. Radcliffe, dominicaner monnik, spreekt over de betekenis van christen-zijn in een steeds veranderende cultuur. Enerzijds put hij uit de christelijke traditie en gaat hij steeds terug naar het bijbelse verhaal over Jezus. Anderzijds is hij *open-minded* in gesprek met hedendaagse denkers binnen en buiten de kerk. Het wordt overigens nooit zware lectuur, omdat Radcliffe niet abstract redeneert; hij vertelt verhalen. Mooi is wat hij in het eerste hoofdstuk schrijft: '*Het laatste avondmaal is een confrontatie tussen de brute macht en de macht van het teken. Je hebt de macht van Pilatus, en de macht van de zwakke, kwetsbare man die brood neemt, het breekt en het deelt terwijl de dood voor de deur staat. Iedere eucharistie is een viering van ons vertrouwen dat in Christus betekenis zal overwinnen, al weten we niet hoe, en kunnen we er niet op vooruitlopen.*'

Václav Havel, toneelschrijver en voor-

malig president van Tjechië, omschrijft het als volgt: *'Hoop is niet de overtuiging dat dingen goed zullen komen, maar de zekerheid dat iets zin heeft, ongeacht of iets goed zal komen.'* Het is de overtuiging dat alles waar we voor leven, blijdschap en verdriet, overwinning en nederlaag, zinvol zal blijken. Ondanks de waanzin van de afgelopen eeuw, met zijn wereldoorlogen, nucleaire bommen, genocide en Holocaust, is het menselijk bestaan niet veroordeeld tot absurditeit. *Mooi verwoord.* Het boek beoogt een leidraad en houvast zijn voor degenen die het spirituele pad op gaan. Het doel is om te helpen spiritualiteit in het leven te integreren door te leven in verbinding en eenheidsbewustzijn. Radcliffe beschrijft hoe we werkelijk in verbinding kunnen zijn met onszelf, anderen, onze omgeving, onze ziel en het goddelijke. Aan de orde komen de valkuilen op het spirituele pad (en die zijn er volop!) en hoe we hiermee om kunnen gaan. De hoofdstukken bevatten een schat aan informatie en inzichten, aangevuld met tal van oefeningen en geleide meditatie. Twee van deze meditatie zijn als audio-cd aan dit boek toegevoegd.

Erfenis zonder testament

Filosofische overwegingen bij de Tien Geboden

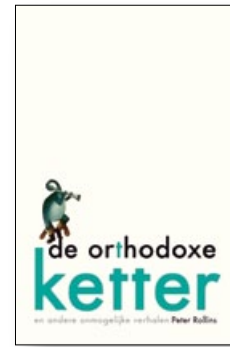
Auteur: Hans Achterhuis, Maarten van Buuren
Uitgever: Lemniscaat, 2015

In dit boek gaan Hans Achterhuis en Maarten van Buuren nader in op de tien geboden, op zoek naar eigentijdse antwoorden op oeroude vragen. Bij alle geboden hebben ze gezocht naar inzichten van grote filosofen (van Spinoza tot Hannah Arendt) die de problematiek vanuit een onverwacht perspectief kunnen belichten. Door hun diepgang en eruditie weten de auteurs nieuwe dimensies in de tien geboden te openen, waardoor dit boek voor filosofisch en theologisch geïnteresseerde lezers een verrassende leeservaring zal zijn. Ieder hoofdstuk in dit boek heeft eigenlijk een essay op zich, toegankelijk geschreven, met persoonlijke anekdotes en mijmeringen, maar tegelijkertijd met veel diepgang.

Filosof Achterhuis en letterkundige en publicist Van Buuren komen beide uit een gelovig milieu en komen daar openlijk voor uit. En hoewel ze daar onder tusschen afscheid van hebben genomen, is van enige rancune is niets te bespeuren. Als nu seculiere denkers vragen Achterhuis en Van Buuren zich dan af of deze tien geboden ons vandaag nog iets te zeggen hebben? *Kan een seculiere samenleving, die God grotendeels achter zich heeft gelaten, nog iets met ethisch-religieuze leefregels van eeuwen geleden?* Achterhuis en Van Buuren geven toe dat dit wel een vertaalslag vraagt, een overbrugging van een enorme historische kloof.

Maar blijft er dan nog iets over? Zijn deze leefregels, geschonken door God aan de mens, die ons begrip van de wereld completer zouden kunnen maken, voor ons nog bruikbaar? Daarvoor beginnen Achterhuis en Van Buuren bij de culturele veranderingen in de zogenaamde *spiltijd*, toen ook de wereldreligies zich begonnen uit te kristalliseren. De tien geboden, die je volgens hen en vele anderen ook in andere culturen aantreft, speelden een rol in de staatsvorming van Israël. En zoals Spinoza het zag 'om het volk te verenigen onder één wet', van belang om tweedracht tussen verschillende stammen te bezweren. In ieder hoofdstuk wordt een gebod eerst vakkundig onderzocht op zijn betekenis in de oorspronkelijke bijbels-historische en culturele context. Al lezend wordt het duidelijk dat zowel Achterhuis als Van Buuren hun theologische huiswerk daarbij goed gedaan hebben. Achterhuis studeerde ooit theologie, maar deed (tot zijn spijt) al zijn theologische boeken naar De Slegte (*'Ik dacht die boeken als filosoof niet meer nodig te hebben. Dat was een ernstige vergissing.'*)

Boeiend is wat Achterhuis over het achtste gebod (*gij zult niet stelen*) zegt. Hij worstelt met de vraag hoe hij dit gebod moet vertalen naar deze tijd. 'Wordt dit gebod overtreden door de nieuwe rijken die Piketty aanklaagt, en misschien ook door de overheid die met haar regels en voorzieningen mensen in de kou laat staan? Ik heb geen snel en simpel antwoord. Eén ding weet ik wel: in de nieuwe *meenten* [gemeenschappelijk bezit die overal ontstaan handelen hedendaagse moderne mensen in overeenstemming met de oude traditionele achtste gebod.' Ik help het hem wensen. Achterhuis en Van Buuren maken duidelijk dat de tien geboden ook vandaag nog niets aan relevantie hebben ingeboet en een bron van seculiere levenskunst kunnen zijn. *Erfenis zonder testament* is een treffend en heel inspirerend boek dat interessant is voor een breed publiek van lezers die geïnteresseerd zijn in levensbeschouwelijke kwesties.

De orthodoxe ketter

en andere onmogelijke verhalen

Auteur: Peter Rollins
Uitgever: Skandalon, 2016

Een schitterend boek. De Ierse theoloog Peter Rollins houdt ervan om je uit je comfortzone te halen. Dat doet hij ook met de verhalen in *De orthodoxe ketter*, het eerste boek van hem dat nu in het Nederlands verkrijgbaar is. In de geest van Jezus' parabels schreef Rollins verhalen, die hij toelicht en waarmee hij wil laten zien dat het christelijk geloof niet iets statisch en systematisch is. In dat opzicht zit hij op de lijn van Voortman, wiens boek *Open geloven* ik in deze rubriek bespreek.

Rollins is een Ierse schrijver, theoloog en filosoof. Zijn denken en schrijven kenmerkt zich door postmodern gedachtengoed. Hij wordt ook in verband gebracht met de *Emerging Church*-beweging (groepje gelovigen dat buiten de restanten van traditionele kerken iets van Jezus levend willen houden). Je moet wel tegen een stootje kunnen bij dit boek. Zo laat hij in een van zijn verhalen Lucifer zelfs op de troon van God plaatsnemen en ons voor de keus stellen of we liever het eeuwige leven willen verdienen door voor hem te buigen, of dat we met Christus de eeuwige dood willen doorbrengen. Humoristisch, vol ernst, provocerend en verwarring zaaiend, zo wil Rollins de lezer in zijn leven raken. De orthodoxe ketter is geen theologisch betoog, dit zijn heerlijke verhalen die ontregelen, inspireren en ons kunnen veranderen. De parabels van Jezus tonen volgens Peter Rollins bij uitstek wat het christelijk geloof doet. Het zijn vreemde verhalen die luisteraars en lezers uit hun comfortzone halen. Zij breken onze wereld af om onze ogen te openen voor iets nieuws. Rollins toont hoe radicaal authentiek geloof is. God is niet te vangen in talige geloofswaarheden, waarheid kan alleen worden *geleefd*. Geloven toont zich in betrokkenheid. Pas als de gelovige de gebrekkige wereld omarmt, omarmt hij God.

Boekaankondigingen

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Nieuwe boeken waarvoor in dit nummer helaas geen plaats is voor een uitgebreide bespreking worden in deze rubriek aangekondigd. Enkele boeken zullen later uitgebreider worden besproken.

Joakim Garff: *Søren Kierkegaard, een biografie*; Ten Have 2016
Nooit eerder werd filosoof Søren Kierkegaard zo grondig geportretteerd. De internationaal geprezen biografie van Joakim Garff is de perfecte combinatie van geschiedenis, filosofie en psychologisch inzicht. Een *must-have* voor liefhebbers van Søren Kierkegaard, iedereen die filosofie studeert en geïnteresseerden in filosofie. In *Søren Kierkegaard: Een biografie* ontrafelt Joakim Garff Kierkegaards schuld-bewuste verhouding tot zijn vader, de rivaliteit met zijn broers en de turbulente relatie met zijn verloofde Regine Olsen. Ook geeft hij een prachtige zedenschets van het 19e-eeuwse Kopenhagen, waar Kierkegaard steeds vaker conflicten kreeg en in genadeloze karikaturen werd afgebeeld.

Rob Bruntink: *Over de dood gesproken: stilstaan bij vragen rond leven en sterven*; Ten Have 2015

Rob Bruntink, mede-hoofdredacteur van het magazine *Pal voor u*, heeft lezingen van Robbert Dijkgraaf, Bert Keizer en anderen gebundeld in dit boekje.

Rob Bruntink wil, i.s.m. VPTZ Nederland (*Vrijwilligers Palliatieve Terminale Zorg*), het gesprek over leven en dood bespreekbaar proberen te maken, middels het publiceren van een boekje dat vragen over dit onderwerp behandelt. *Wat is de verhouding tussen leven en dood? Bestaat er een hemel? Is er een ziel?*

Ad de Keyzer: *Bachs grote passie: een spiritueel-liturgische benadering van de Matthäus-Passion van Johan Sebastiaan Bach*; Adveniat/Halewijn 2015

De Matthäus-Passion werd al in Bachs tijd zijn Grote Passie genoemd. Waarom blijft dit meesterwerk mensen zo intens boeien? Lezend, luisterend en mediterend benadert Ad de Keyzer het geheim van de werking die Bachs meesterwerk heeft op het hart van ieder mens die zich eraan bloot wil stellen. Dit boek is de vrucht van twintig jaar onderzoek. Het biedt nieuwe, verrassende inzichten aan ieder die op een dieper niveau wil begrijpen wat de Matthäus-Passion in zich heeft. Een boek om in fragmenten aandachtig te lezen en intussen naar de Matthäus-Passion te luisteren.

Rüdiger Safranski: *Tijd: hoe tijd en mens elkaar beïnvloeden*; Atlas Contact 2016

In dit boek houdt de filosoof en historicus Safranski een filosofisch pleidooi voor aandacht en bezinning. Hoewel de tijdbeleving van de religie – die tot in eeuwigheid doorgaat – voor veel mensen niet is weggelegd, hoeven we de tijd niet door de vingers te laten glippen.

Mjon van Oers: *Voorbij het narcisme – in je relaties, familie en werk*; Ankh-Hermes 2015

Van Oers wil laten zien hoe narcisme invloed kan hebben op alle facetten van het leven én wat we kunnen doen om onszelf te beschermen. Ze wijst erop dat iedereen wel narcistische trekjes heeft, maar dat het ook een gevaarlijke stoornis kan worden die veel schade kan aanrichten.

Robert Haasnoot: *Het laatste vaarwel: roman*; De Geus 2016

Als zijn grote liefde Evie na jarenlange afwezigheid weer in het dorp opduikt, herleeft Albert het verleden dat zijn toekomst bepaalde. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog lag hun dorp hevig onder vuur. In een paranoïde toestand beschoten Nederlandse soldaten behalve de vijand ook onschuldige dorpelingen. Te midden van angst en dood

bloeiende de liefde tussen de jonge Evie en Albert op, terwijl ze zich dagenlang schuilhielden voor het geweld. Na de capitulatie was Albert niet meer in staat haar lief te hebben. Maar de terugkeer van Evie dwingt hem nu, achtentwintig jaar later, onder ogen te zien wat hij al die tijd verdrongen heeft.

Willem Glaudemans: *Boek van het licht en de liefde: een oefening in mededogen*; Ankh-Hermes 2016

Het vijfde deel in de zevendelige *Biblos*-serie van Willem Glaudemans is het *Boek van het licht en de liefde, een oefening in mededogen*. Licht en liefde zijn twee oerkrachten in de schepping. Licht is waar alles van gemaakt is, en liefde is de intentie waarmee de schepping in gang is gezet en in beweging wordt gehouden, zo stelt Glaudemans. Licht verbindt alles met alles, omdat alles uit lichtdeeltjes bestaat. Liefde is wat we werkelijk zijn en dat nooit kan worden aangetaast. Als we de wetenschap van het licht zouden begrijpen en de taal van de liefde zouden verstaan zouden we onze werkelijkheid ingrijpend kunnen veranderen en zou ons bewustzijn buitengewoon groeien. Over deze twee krachten gaat dit boek. Naast poëtische teksten en gebeden is er toelichting en verheldering.

Jeroen Kuiper: *Leven vanuit verbinding: spirituele gids voor eenheidsbewustzijn*; Hajefa 2016

Dit boek gaat over de verbinding tussen je spirituele en je dagelijkse leven. Het wil een leidraad en houvast zijn voor degenen die het spirituele pad gaan. Het doel is om je te helpen spiritualiteit in je leven te integreren door te leven in verbinding en eenheidsbewustzijn.

Paul Kluwer: *Gods mijmeringen*; Panta Rhei 2016

We kunnen God (of hoe we Hem ook willen noemen) alleen maar met onze eigen gedachten en beelden invullen. God als Schepper, als Beschermers, als Trooster, als Rechter of als Liefde. De menselijke maat is niet toepasbaar op Hem. We kunnen ons alleen verwonderen. Om iets van die verwondering uit te dragen heeft oprichter van uitgeverij Ankh-Hermes, Paul Kluwer, een honderdvijftigtal van zijn eigen mijmeringen en meditaties in korte zinnen aan het papier toevertrouwd. Abe Borst, een cartoonist die op zijn golflengte zit, heeft dat markant weten uit te beelden in de vorm van geestige cartoons.

Jeanette Bunnik: *Het licht van de ziel bij menselijk lijden in het perspectief van de Akasha Kronieken*; Tattwa 2015

De auteur schrijft in dit boek helder en herkenbaar over haar eigen ervaringen met een langdurige ernstige ziekte. Haar jarenlange zoektocht naar genezing en naar het waarom en waartoe van dit 'zinloze' lijden leidde uiteindelijk tot een diepgaand contact met de Akasha Kronieken.

Janneke Monshouwer: *Ander nieuws: wat het journaal niet uitzond – Deel 1*; Stichting Viva Pachamama 2014

Dit boek *Ander nieuws, deel 1* is het eerste van een drieluik. Janneke Monshouwer begon te schrijven als een zoektocht naar wat zij haar hele leven miste aan juiste informatie via de reguliere media. Na ±30 jaar werken bij de Nederlandse tv waaronder in de 60-er jaren drie jaar als productiemedewerkster bij het *NOS Journaal* (toen NTS), werkte daarna als freelance invalster tot 1991. Ook als lid van filmteams en later als tv-programma- en documentairemaakster zat zij met haar neus bovenop veel opzienbarende gebeurtenissen en nieuwe ontwikkelingen.